

МИНИСТЕРСТВО НА ОКОЛНАТА СРЕДА И ВОДИТЕ

УТВЪРДЕН СЪС ЗАПОВЕД: РД-347/12.05.2014 г.
НА МИНИСТЪРА НА ОКОЛНАТА СРЕДА

ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ
за опазване на белооката потапница
(*Aythya nyroca*)
в България
2014 - 2023 г.

СОФИЯ, 2014 г.

Автори: Свилен Кр. Чешмеджиев, Николай Петков (БДЗП)

ГИС: Юрий В. Корнилев (БДЗП)

Редакция: Юрий В. Корнилев (БДЗП)

Конструктивни коментари и препоръки по плана предоставиха:

Ангел Ангелов (БДЗП), Андрей Ралев (СДП Балкани), Антон Ковачев (БДЗП), Валери Георгиев (МОСВ), Веселин Коев (ДПП „Персина”), Владимир Младенов (БДЗП), Георги Бърдаров (БДЗП), Георги Герджиков (БДЗП), Георги Попгеоргиев (БДЗП), Гиргина Даскалова (БДЗП), Димитър Плачийски (БДЗП), Емил Тодоров (БДЗП), Иван Христов (WWF), Ивайло Димчев (БДЗП), Ирина Матеева (БДЗП), Йордан Куцаров (ДПП „Русенски Лом”), Йордан Христов (БДЗП), Костадин Георгиев (БДЗП), Минко Маджаров (БДЗП), Михаил Илиев (БДЗП), Младен Граматиков (ЦЛЮЕ), Петър Шурулинков (СДП Балкани), Петър Янков (БДЗП), Росен Цонев (СУ „Св. Кл. Охридски”), Стойчо Стойчев (БДЗП), Стоян Михов (WWF), Тихомир Александров (БДЗП), Тодор Петков (БДЗП), Христина Клисурова (СНЦ „Зелени Балкани”), Юрий Корнилев (БДЗП), Benjamin Roe (Корпус на мира - САЩ), Geoff Welch (RSPB), Mike Black (Pelican Lake Guesthouse Environmental Project Centre).

Препоръчителен начин на цитиране:

Чешмеджиев, С., Н. Петков (съст). (2014): План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.). София, БДЗП: 61 с.

© **Снимка на корицата:** Николай Петков

© **Снимки на местообитанията:** Е. Тодоров (БДЗП)

СЪДЪРЖАНИЕ

1. РЕЗЮМЕ	4
2. УВОД.....	5
2.1. Основание за разработване на Плана	5
2.2. Процес на изработване на Плана	5
3. ПРИРОДОЗАЩИТЕН СТАТУС.....	6
3.1. Законов статут	6
3.2. Степен на застрашеност.....	7
4. ОСНОВНИ СВЕДЕНИЯ ЗА ВИДА В СТРАНАТА.....	7
4.1. Състояние и разпространение.....	7
4.2. Численост	12
4.3. Биология и екология на вида.....	16
5. ЗАПЛАХИ И ЛИМИТИРАЩИ ФАКТОРИ	22
5.1. Природни и неподлежащи на управление фактори	23
5.2. Антропогенни и подлежащи на управление фактори.....	24
6. ПРЕДПРИЕТИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ.....	29
6.1. Законодателни	29
6.2. Национални планове и стратегически документи	29
6.3. Защитени територии и зони	30
6.4. Преки природозащитни мерки.....	30
6.7. Повишаване осведомеността за вида и необходимостта от опазването му	32
6.8. Изследователски мерки и мониторинг.....	33
7. ЦЕЛ НА ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ.....	34
7.1. Основна цел	34
7.2. Подцели	34
8. НЕОБХОДИМИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ ДЕЙСТВИЯ	35
8.1. Законодателни и управленчески.....	35
8.2. Пряко опазване на вида и местообитанията му.....	35
8.3. Мониторинг и изследвания	36
8.4. Повишаване осведомеността, природозащитната култура и уменията за опазване на вида – биология на вида, заплахи и изисквания към местообитанията.....	37
9. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА	39
10. ВРЕМЕНА РАМКА И БЮДЖЕТ ЗА ПРИРОДОЗАЩИТНИТЕ ДЕЙНОСТИ.....	43
11. ПРИЛОЖЕНИЯ.....	48
11.1. Използвани съкращения	48
11.2. Библиография	49
11.3. Снимков материал.....	52
11.4. Данни за гнездене на белооката потапница (брой двойки).....	58
11.5. Важни СЗЗ за опазването на вида в България	61

РЕЗЮМЕ

Белооката потапница (*Aythya nyroca*), известна още като белоочка и биволе, е средно голяма кестеняво-кафява патица с тъмен гръб и открояващо се бяло подопашие. Мъжкият е с бял ирис. Женската е по-светла. В полет и при двата пола се откроява характерната бяла ивица на крилото. Предимно растителноядна птица, която се храни и с безгръбначни животни. Обитава различни по характер влажни зони, най-често езера, блата и рибарници с обширни тръстикови масиви и богата водолубива растителност. По време на миграции и зимуване се среща в разнородни водоеми. В България видът се среща през размножителния период, по време на миграция и по-рядко през зимните месеци (Петков 2002).

Целта на настоящия план е постигането на благоприятен природозащитен статус на вида в страната за периода 2014–2023 г., посредством нарастване на числеността и плътността на гнездовата популация, заемане на нови подходящи местообитания както и минимизиране действието на лимитиращите фактори.

Планът е разработен въз основа на обработените данни от изследователски и природозащитни проекти на БДЗП в периода 1990–2011 г. и обобщаването и систематизирането на цялата достъпна информация за вида в страната. По време на проучванията през 2010 и 2011 г. бяха посетени 52 влажни зони. През 2010 г. видът бе регистриран в 41 от тях, а през 2011 г. – в 31 от тях. По-голяма част от популацията на вида е съсредоточена във влажните зони по Дунавското поречие, Черноморското крайбрежие и по-малко в Горнотракийската низина и Софийско.

Основните заплахи за белооката потапница са влошаването на състоянието и пресушаването на влажните зони и особено деградацията и увреждането на гнездовите местообитания и безпокоенето по време на гнездовия сезон.

Приоритетните природозащитни мерки за опазване на белооката потапница в страната са:

- осигуряване на пълноценно и адекватно прилагане на природозащитното законодателство;
- разработване и прилагане на Планове за управление на Защитените зони, където видът се среща, които да отразяват екологичните изисквания на белооката потапница и посочват мерки за опазване и възстановяване на микро хабитатите;
- опазване на съществуващите гнездови територии и местата с голяма концентрация на вида по време на миграция;
- възстановяване на значими влажни зони и бивши находища на белооката потапница, с цел завръщането ѝ в тях;
- развитие, стимулиране и прилагане на аква-екологичните мерки и програми, стимулиращи екстензивно природосъобразно рибовъдство в местата, където видът се среща;
- проследяване тенденциите в числеността на вида в страната, както през размножителния период, така и по време на миграция;
- повишаване на природозащитното съзнание и култура на целевите групи – местно население, ученици, студенти, ловно-рибарски дружества.

2. УВОД

2.1. ОСНОВАНИЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАНА

Настоящият план за действие е изготвен според изискванията на НАРЕДБА № 5 от 1.08.2003 г., за условията и реда за разработване на планове за действие за растителни и животински видове на Министъра на околната среда и водите и Министъра на земеделието и храните (ДВ, бр. 73 от 19.08.2003 г.).

Като стабилна основа на този план е Европейският план за действие за опазване на вида, разработен от BirdLife International (в който частта за България бе разработена от БДЗП) и приет от Съвета на Европа през 1999 г. (Schaeffer & Orsi 2001) и Международният план за действие за опазване на вида разработен през 2005 г. (Robinson & Hughes 2005). За разработването на настоящият план за действие голяма заслуга имат и неправителствени природозащитни организации (НПО), представители на държавни институции, научни институти, университети, рибовъдни стопанства и други заинтересовани страни.

Целта на настоящия План е постигането на благоприятен природозащитен статус на вида в страната за периода 2014–2023 г., т.е. нарастване на числеността (минимум 300 гнездящи двойки през 2023 год.) и плътността на гнездовата популация, заемане на нови подходящи местообитания както и минимизиране действието на лимитиращите фактори. Тази цел ще бъде постигната чрез прилагането на адекватни и ефективни природозащитни мерки. Много важно е участието в този процес на различни държавни институции, природозащитни НПО, арендатори на рибарници и язовири, ловно-рибарски дружества и други заинтересовани от Плана страни.

2.2. ПРОЦЕС НА ИЗРАБОТВАНЕ НА ПЛАНА

Настоящият План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.) е разработен от Българско дружество за защита на птиците / BirdLife Bulgaria (БДЗП) по задание съгласувано с писмо с Изх. No 48–00–239 от 17.05.2010 г. на Министерство на околната среда и водите (МОСВ) с финансовата подкрепа на финансовия инструмент LIFE+ на Европейската общност в рамките на проект „Живот за Бургаските езера”, проектн номер LIFE08/NAT/BG/000277.

Информация за актуалното състояние на гнездовата популация на вида в българския участък на р. Дунав е предоставена от проект „Зелени граници” (LIFE07/NAT/RO/000681), изпълняван от WWF с финансовата подкрепа на финансовия инструмент LIFE+ на Европейската общност.

Този План за действие е разработен за да подпомогне прилагането на:

- Директива 2009/147/ЕО за опазване на дивите птици (Директива за птиците) на Европейският съюз (ЕС);
- Конвенция за опазване на дивата европейска флора и фауна и природните местообитания;
- Конвенция за опазване на мигриращите видове диви животни;
- Споразумение за опазване на мигриращите водолубиви птици от Африка и Евразия;
- Закон за опазване на биологичното разнообразие (ЗБР).

Основни стъпки при разработване на плана:

Планът е обсъден и допълнен по време на работни срещи с участието на експерти от научни и образователни институции, контролни органи, както и представители на други неправителствени природозащитни организации.

Публично обсъждане е проведено на 9.07.2012 г. в гр. София, съобразно изискванията за прозрачност и своевременно информирание на всички заинтересовани страни.

Планът е депозиран в МОСВ за разглеждане от Национален съвет по биологично разнообразие, като с писмо с изх. № 26-00-508/6.06.2013 г. на министерството са направени бележки по представения вариант.

Проектопланът (след отразяване на получените бележки) е депозиран в МОСВ за разглеждане от Национален съвет по биологично разнообразие на 18.10.2013 г.

3. ПРИРОДОЗАЩИТЕН СТАТУС

3.1. ЗАКОНОВ СТАТУТ

3.1.1. Законодателство на Европейския съюз и национално законодателство

Белооката потапница е обявена за защитен вид по Закона за защита на природата със Заповед № 342/21.04.1986 г., като с Постановление № 442 на Министерския съвет от 15.09.2006 г. е одобрена тарифа за обезщетения. Понястоящем видът е включен в Приложение 2 (видове, за които се обявяват защитени зони за опазване на местообитанията) и Приложение 3 (защитен на територията на цялата страна) на Закона за биологичното разнообразие на Република България.

Видът е включена в Приложение I на Директивата за опазване на дивите птици на Европейския съюз 2009/147/ЕО от 1979 г. Предвид това като страна членка на ЕС, България се задължава да гарантира опазването на ключовите местообитания на вида.

Белооката потапница е предмет на защита по Регламент (ЕО) №338/97 на Съвета от 9 декември 1996 година относно защитата на видовете от дивата флора и фауна чрез регулиране на търговията с тях.

3.1.2. Международно законодателство

Видът фигурира в Приложение III на Бернската конвенция, ратифицирана от България на 25.01.1991 г. и влязла в сила от 01.05.1991 г., съгласно която страната се задължава да полага усилия за поддържане и адаптиране на популациите на видовете включени в приложенията на конвенцията.

Видът фигурира и в Приложение I на Конвенцията за мигриращите видове (Бонска), ратифицирана от България на 23.07.1999 г. и влязла в сила от 01.11.1999 г. Съгласно тази конвенция страната ни следва да полага усилия за опазване и възстановяване на ключовите местообитания на вида, да свежда до минимум застрашаващите фактори и факторите, които затрудняват миграцията му.

България е ратифицирала и Споразумението за опазване на мигриращите водолюбивы птици от Африка и Евразия (ДВ, бр. 16 от 1999 г.).

Опазването на белооката потапница е залегнало в Рамсарската конвенция, която е ратифицирана от България през 1976 г.

През 1999 г. съветът Орнис на Бернската конвенция одобри Плана за действие за опазване на вида, разработен от BirdLife International и този план стана част от задълженията на България по изпълнение на Конвенцията. Същият план е публикуван като официален документ на Европейската комисия през 2001 г. (Callaghan 2001). В него са набелязани конкретни мерки, които България трябва да предприеме за изпълнението му по силата на членството си в Съвета на Европа.

3.2. СТЕПЕН НА ЗАСТРАШЕНОСТ

3.2.1. Застрашеност в национален мащаб

Белооката потапница е вписана в новото издание на Червената книга на България в категория „Уязвим” (Големански 2011).

3.2.2 Застрашеност в международен мащаб

В глобален план видът е поставен в категория **Почти застрашен/Near Threatened**, която е потвърдена през 2012 г. (BirdLife International 2012).

Според системата на BirdLife International белооката потапница се причислява към категория **СПЕС 1 Уязвим/Vulnerable** (Tucker & Heath 1994).

- СПЕС 1 – Обитаващ Европа вид, който е световно застрашен т.е. е категоризиран в световен мащаб като „Критично застрашен”, „Застрашен”, „Уязвим”, „Почти застрашен” или „Недостатъчно проучен”.

4. ОСНОВНИ СВЕДЕНИЯ ЗА ВИДА

4.1. СЪСТОЯНИЕ И РАЗПРОСТРАНЕНИЕ

Белооката потапница е туркестанско-медитерански вид (Voous 1960) с фрагментирано разпространение в умерената климатична област на Палеарктика, както и в степите и полупустините, южната горска зона на Западна Европа, Северозападна Африка, през Централна Азия до Западна Монголия (Scott & Rose 1996). В Евразия основната част от гнездовата популация се намира в Източна Европа и югозападните държави от ОНД, но малки популации гнездят разпокъсано из почти цяла Западна и Централна Европа. На север гнездовият ареал достига до Литва (до 54° с. ш.), а на юг до Иран (Scott & Rose 1996). Световната ѝ популация е оценена на 160 000–257 000 индивида (IUCN 2010). Страните, в които видът гнезди с най-висока численост са: Румъния (5 500–6 500 дв.), Азербайджан (1 000–3 000 дв.) и Хърватска (2 000–3 000 дв.). На север гнездовият ареал достига до Литва, а на юг – до Иран (Scott & Rose 1996). В Европа гнезди голяма част от общата популация на вида – 14 000–23 000 двойки (Robinson & Hughes 2005). През зимните месеци големи струпвания са регистрирани в Бангладеш (70 000 инд.), Монголия (> 30 000 инд.), Туркменистан (21 000 инд.), Мали (до 14 300 инд.), Казахстан (> 7 500 инд.), Узбекистан (> 7 000 инд.), Судан (> 5 000 инд.), Египет (7 500 инд.) и Азербайджан (1 000–9 000 инд.).

В миналото белооката потапница е описвана като един от най-многобройните видове от семейство Патицови (*Anatidae*) и едва през 1994 г. е включена в списъка на световно застрашените видове (Collar et al. 1994). От първите десетилетия на XX в. местообитанията на вида са подложени на системно унищожение поради пресушаване на влажните зони и превръщането им в обработваеми земи, а по-късно – и поради замърсяване на водите. Видът е бил ловен обект и ежегодно част от птиците са били

отстрелвани. Това са основните причини за намаляването му както в световен мащаб, така и у нас.

След 1990 г. белооката потапница е определена за един от приоритетните за опазване видове в България. Данните от литературата, въпреки откъслечния си характер определят вида като многоброен и често срещан в страната докъм края на XIX и началото на XX в., без да посочват конкретни данни за числеността. За първи път белооката потапница в България е била предмет на по-системно преброяване по време на проведеното през 1991–1994 г. от Института по зоология при БАН проучване на влажните зони по Черноморието. Въпреки това, до 1994 г. в страната не е провеждано целенасочено изследване на вида. Такова е предприето от БДЗП, като вниманието е насочено първоначално към задълбочено проучване на статуса, разпространението и застрашаващите вида фактори, а по-късно – и към биотопичната привързаност на белооката потапница и състоянието ѝ в някои от ключовите влажни зони (Petkov 1998a, 1998b, 2000a, 2000b). В периода 2001–2004 г. е проведено повторно картиране на разпространението на вида, оценка и анализ на изискванията и избора на местообитанието и аспекти от поведението на вида през размножителния период в България (Петков 2004).

В България белооката потапница е гнездящ, мигриращ и рядко зимуващ вид. През страната вероятно преминават птици, гнездящи в страни, разположени северно от България. Видът се среща ежегодно и почти целогодишно (обикновено между февруари и ноември) в по-ниските и по-богати на водоеми части на страната.

В миналото повечето автори определят белооката потапница като чест и многоброен вид. През XIX в. и първата половина на XX в. е многоброен и широко разпространен по всички големи блата, особено по Дунавското и Черноморското крайбрежие (Finsch 1859; Elwes & Buckley 1870; Radakoff 1879; Alleon 1886). Наблюдаван е до Никопол (към 1890 г.), в Свищовско блато (02.07.1890 г.), Мандренско езеро (около 1893 г.), Драгоманско блато (13.06.1892 г.), Алдомировско блато (29.04.1938 г.), река Арда до Ивайловград (женска с малки на 26.07.1938 г.) и др. (Reiser 1894; Lorenz-Liburnau 1893; Boetticher 1927; Jordans 1940; Арабаджиев 1965). Потапницата се е размножавала в значителни количества в Софийско – във водоемите край Долни Богров и Чепинци, утайника на Металургичния комбинат „Кремиковци“, рибарници Петърч, Драгоманско блато. Гнезди в езерото Сребърна, всички сладководни водоеми около Бургас, яз. Четиридесетте извора до Асеновград, река Арда при Ивайловград, рибарници Соколица, блатото западно от гр. Лом, при с. Долно Линево, на о-в Персин, рибарници Мечка, блатата Малък Преславец, Гарван, Опълченец (Червена книга на НР България 1985). Към средата на XX в. налице е значителен спад. Гнезди само в езерото Сребърна (Патев 1950), вероятно поради мащабното пресушаване на блатата през първата половина на века. Въпреки това видът остава сравнително многоброен и след 1950 г. Мъти редовно в някои от по-големите влажни зони. Около 1950–1954 г. не е рядък в Дуранкулашко езеро, където са наблюдавани 20 екз. и на 10.06.1965 г. (Петров и Златанов 1955; Дончев 1967). На 19–21.05.1960 г. „най-честата патица покрай р. Дунав“ в района на езерото Сребърна и Гарванско блато – съответно 50–80 и 10–15 екз. (Mountfort & Ferguson-Lees 1961:451). Гнезди в блатата на о. Персин (1968–1977 г., около 40 дв. ежегодно), при Лом и с. Долно Линево, Ломско (01.06.1979 г.), рибарниците Мечка (1975, 1976 и 1977 г.), блатото Малък Преславец (0.1.06.1972 г.; 08.06.1972 г.). Мъти и по всичките сладководни езера около Бургас през 1950–1964 г. (но и през 1974 г. и 1979 г.), в река Отманли и блатата Стомополу (1961 г.), Аркутино (21.06.1972 г.) и др. Ежегодно се среща и в Белославско (1962–1967 г.) и Шабленско езеро (1964 г., 1965 г.). В Софийското поле в блатата около с. Челопечене (1966–1967 г.), Алдомировско и

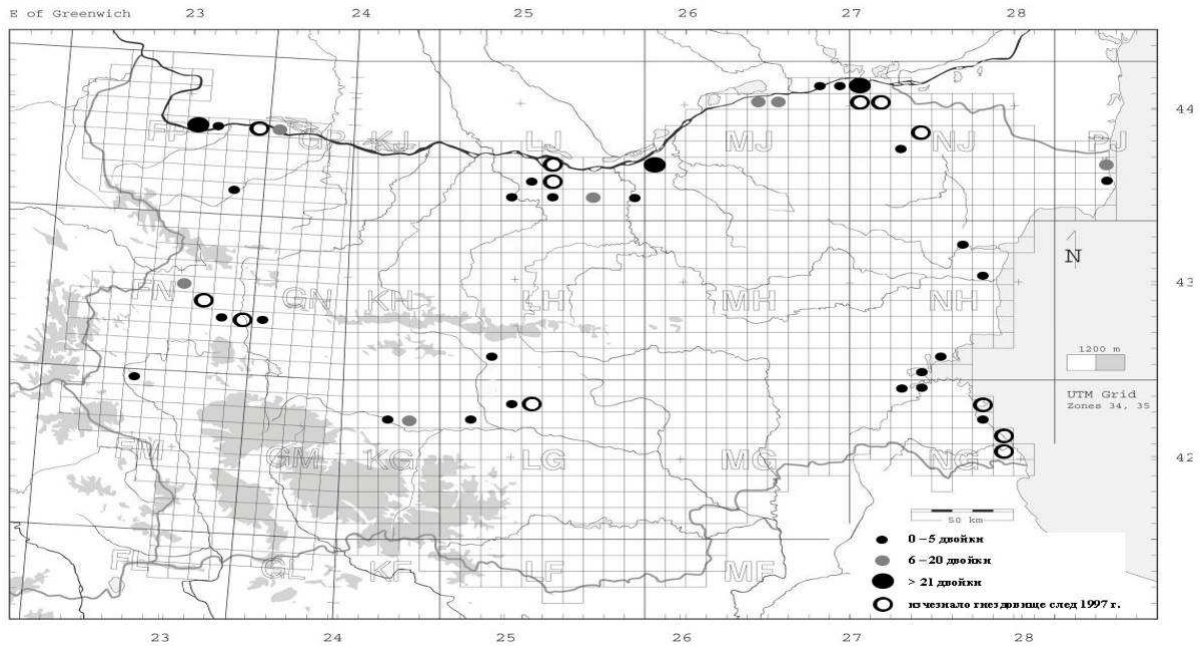
Драгоманско блато, рибарници Петърч и утайника до с. Кремиковци (редовно 1972–1979 г.). Десетина двойки гнездят през 1974 г. в рибарниците Соколица, а на 23.06.1972 г. наблюдаван при с. Опълченец, Старозагорско (Паспалева-Антонова 1961; Простов 1964, 1977; Пешев 1967; Симеонов и Софрониев 1968; Георгиев 1976; Нанкинов 1982, 1985). Към 1980 г. националната популация е оценена на 100–150 дв. (Нанкинов 1985). Тази оценка, както и последващите (Нанкинов 1985; Tucker & Heath 1994; Костадинова 1997; Нанкинов и кол. 1997) са правени без цялостно проучване на страната, поради което посочените стойности вероятно са много по-ниски от действителната численост на вида тогава. След 1995 г. белооката потапница гнезди основно във влажни зони по поречието на р. Дунав (рибарници Орсоя, блатото до кв. „Момин брод” на гр. Лом, Цибърско блато, микроязовир Игнатово, остров Персин, микроязовира до с. Татари, Свищовско, бившето Бръшленско блато, рибарниците Калимок, Мечка и Пожарево, блатото Малък Преславец, Гарванското блато, езеро Сребърна, микроязовир Ситово и безименен микроязовир южно от Силистра). По-малобройна е по Черноморското крайбрежие, където е установена в Дуранкулашко езеро, Шабленския езерен комплекс, Ятата, Пода, рибарници Черни връх, блатата Алепу и Стомополу, Дяволското блато и устието на река Велека. Във вътрешността на страната белооката потапница е намерена да гнезди в рибарници Монтана, Петърч, Пазарджик, Соколица, Труд и Челопечене, Драгоманско блато, микроязовирите Волюяк и Раковски, блатата до Долни Богров, Софийско, Чокльово блато, бившето Стралджанско блато (Петков 2002), микроязовирите при гр. Тервел и при с. Ценович, Силистренско. От ключово значение за размножаването на вида са рибарниците Орсоя, Калимок и Мечка, блатото край с. Долни Цибър, езерото Сребърна, което възвърна своето значение за вида след възстановяването на водния му режим след 1994 г. По Черноморското крайбрежие ключово място е Дуранкулашко езеро. Във вътрешността на страната най-значимото гнездовище на вида са рибарници Пазарджик, но със значително по-малък брой гнездещи двойки от останалите 6 влажни зони. При осъществяването от БДЗП първо национално преброяване с картиране на вида през 1996–1997 год., финансирано от Съюза на британските орнитолози и БърдЛайф Интернешънъл, той е отбелязан в 35 влажни зони с числителност от 120–210 дв. (Петков 1997а). При преброяването през 2002 г. са установени 185 дв., а общата численост на гнездовата популация е оценена на 150–230 дв., силно варираща (до 20%) през отделните години в зависимост от състоянието на влажните зони (Петков 2004). По време на проучването през 2010 г. общата численост на вида е оценена на 197–275 дв. Белооката потапница бе регистрирана в 44 влажни зони. По време на преброяването през 2011 г. видът е регистриран в 32 влажни зони с обща численост 201–273 дв. Важно е да се отбележи, че по време на проучването през 2011 г. р. Дунав бе с изключително ниско водно ниво, поради което голяма част от влажните зони, свързани с реката, бяха пресъхнали и поради което по-голямата част от гнездящата популация на белооката потапница от този район бе съсредоточена във вътрешните водоеми – рибарници, микроязовири и др. От ключово значение за вида в страната се явяват блатата на остров Персин (Белене), езерото Сребърна, Драгоманско блато, Дуранкулашкото езеро, рибарници Мечка, Хаджи Димитрово и Звъничево, и Комплекс Калимок.

Като цяло общата картина на гнездовото разпространение и числеността на белооката потапница в страната се е запазила спрямо данните от 2002 г. (Фиг. 1А и 1Б). Все пак една част от предишните находища са унищожени или напуснати от вида, поради настъпилите в тях промени. По време на проучването през 2010 г. белооката потапница бе установена в 44 гнездови места, от които 24 са естествени влажни зони (55%) и 20 са изкуствени водоеми (45%). При преброяването през 2011 г. видът бе установен в 32 гнездовища. От тях 19 са естествени влажни зони (59%) и 13 са

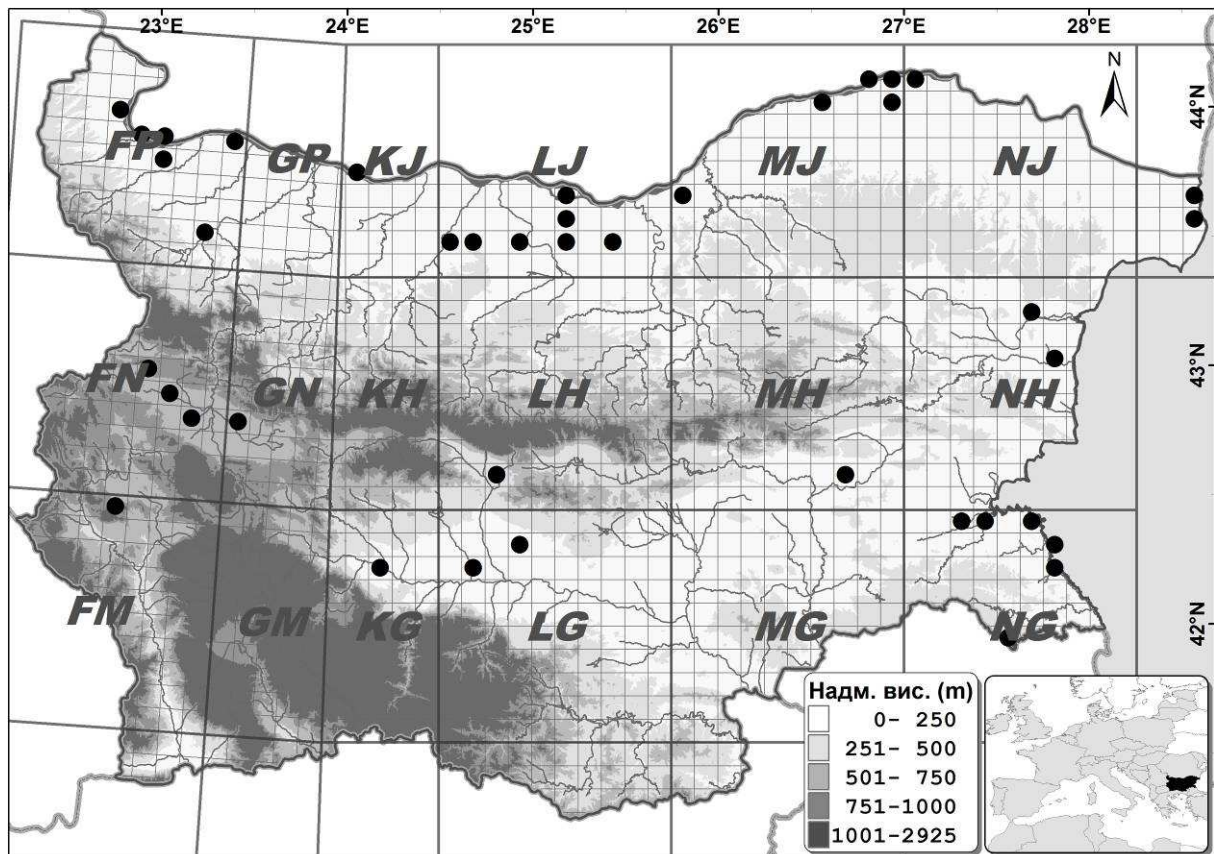
изкуствени водоеми (41%). Най-важният тип влажни зони предпочитан от потапницата за гнездене през 2010 г. са естествените блата и езера (69% от двойките), следвани от рибарниците (25% от двойките). През 2011 г. най-важният тип влажни зони предпочитан от вида за гнездене са отново естествените блата и езера (66.7% от двойките), следвани от рибарниците (26.2% от двойките).

По време на миграция белооката потапница се среща в най-разнообразни водоеми в по-ниските части на почти цялата страна – от плитки блата и рибарници до дълбоки езера и язовири, от сладководни и бракични до хиперхалинни водоеми и морски заливи. Като цяло през извънгнездовия период видът показва по-голяма толерантност по отношение на използваните типове влажни зони, но основните струпвания и особено тези от международна значимост, са установени във водоеми близки по условия или идентични на тези, използвани през размножителния период. От ключово значение за стационариране през периода на миграцията са големите рибарници, блата и езера по р. Дунав, езерата по Черноморското крайбрежие и в по-малка степен отделни влажни зони във вътрешността на страната. Сред най-значимите водоеми са езеро Сребърна, блатата на остров Персин, рибарници Звъничево, Хаджи Димитрово, Орсоя, Мечка, Атанасовско езеро, Раяновци, комплекс Калимок, Шабленско и Дуранкулашко езера, утайниците до ЗМ „Пода”, а през някои години – и езеро Вая и Цибърско блато. В тези водоеми са установени международно значими концентрации на вида съгласно критериите за Орнитологично важни места на BirdLife International (Петков 2002).

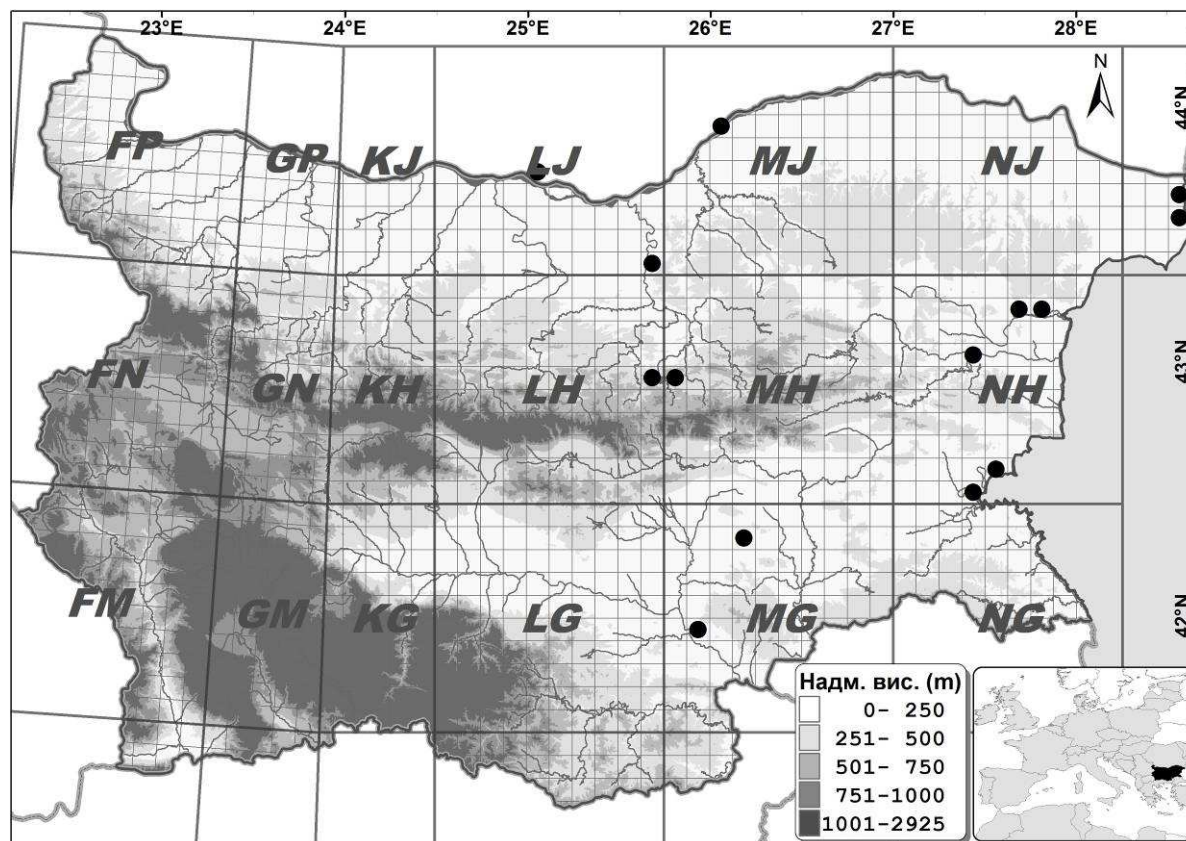
Белооката потапница се среща много рядко през зимните месеци в нашата страна (Фиг. 2). При меки зими единични птици или малки ята са установени в общо 11 влажни зони, главно по Черноморското крайбрежие и по р. Дунав, по-рядко в Софийското поле (Нанкинов и кол. 1997). Зимуващи птици са наблюдавани и на други места във вътрешността на страната – яз. Огоста, яз. Тича, водоемите до с. Раковски, Пловдивско и яз. Дяково (Петков 2002).

Фиг. 1А. Гнездово разпространение на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България 2002 г. (от Петков 2002) (UTM Grid 10 × 10 км)

Фиг. 1Б. Гнездово разпространение на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България 2010–2011 г. Отбелязани са само UTM квадратите, в които попадат центроидите на водоемите (UTM Grid 10 × 10 км). Детайлни данни са представени в приложение 11.4.

Фиг. 2. Наблюдения на белоока потапница (*Aythya nyroca*) по време на Средозимните преброявания на водолюбивите птици в България 2003–2011 г. (UTM Grid 10 × 10 км).

4.2. ЧИСЛЕНОСТ

Конкретни данни за гнездовата численост на белооката потапница в миналото липсват. През 50-те години на XX в. се споменава, че „мъти в доста голям брой” (Патев 1950), „някога е била много по-разпространена” (Русков и кол. 1956). Първите оценки на гнездовата популация на вида се посочват в Червената книга на НР България (1985) – 100–150 двойки. Tucker & Heath (1994) оценяват гнездовата популация на 50–150 двойки. И двете оценки са занижени, тъй като гнездовата популация е оценена на основата на анкетна информация и на известните данни за вида, както и на предположения, основани на влошеното състояние на някои влажни зони през този период. Поради скрития начин на живот на белооката потапница, по-точна представа може да се получи само при цялостно проучване на всички подходящи водоеми за наличие на вида. Тъй като посочените оценки не са базирани на подобно проучване, се смята, че с голяма степен на вероятност числеността на белооката потапница през втората половина на XX в. е била значително по-висока от публикуваната (Петков 2002).

Извършените по посочения по-горе начин проучвания след 1994 г. показаха, че числеността на белооката потапница в България през гнездовия период възлиза на около 150–210 гнездови двойки (Петков 2002) (Фиг. 1).

През 2010 и 2011 г. БДЗП и WWF - България проведеха проучвания на вида в страната. През 2010 г. числеността на белооката потапница в България по време на гнездовия сезон възлиза на 197–275 гнездови двойки, а през 2011 г. – 201–273 гнездови двойки (Фиг. 1). През 2010 и 2011 г. са посетени 56 влажни зони, за които има данни за

гнездене на потапницата. През 2010 г. видът е установен с различна степен на достоверност на гнездене в 44 водоема, а през 2011 г. – в 32 водоема. За всяка година данните са събрани в периода май–юли, като всички влажни зони са посетени от експерти. В периода от 10-ти май до 10-ти юни са проучени гнездящите двойки, а в периода от 15-ти юни до 31-ви юли са събрани данни за гнездовия успех. Наблюдаваните белооки потапници са отбелязани като гнездящи двойки при следните случаи:

- Двойки наблюдавани в подходящи местообитания, след 10-ти май;
- Наблюдавани мъжки птици (групи от 3 мъжки птици) в периода 10-ти май – 10-ти юни;
- Наблюдавани женски птици в периода 10-ти май – 10-ти юни;

Оценката за числеността на гнездовата популация на вида в България е формирана на базата на тези три категории (Petkov 2003).

Водоемите са обходени по границите, като за езеро Сребърна е използвана и лодка. Използвани са зрителни тръби, бинокли, фотоапарати и видео камери. На всички установени белооки потапници е определен полът и числеността им. Събрани са данни за местообитанията, за заплахите и за гнездовия успех в някои от местата.

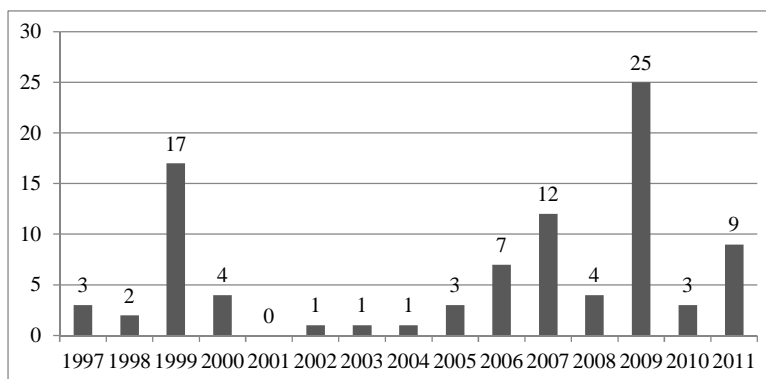
Част от известните гнездовища са напълно изчезнали, като за сметка на това са открити няколко нови, които не са споменати в Червената книга на Р България (Петков 2011). Вижда се, че гнездовата популация на белооката потапница е стабилна и дори има съвсем леко покачване в сравнение с проучванията до 2002 г. Единствено представителна извадка за сравнение са данните от преброяванията на вида (1996–1997 г.; 2002 г.), като гнездовите двойки възлизат на 150–210 (Петков 2002). В някои от гнездовищата броят на двойките е намалял драстично, като част от някои стари гнездовища не се обитават вече от вида. Има и влажни зони, в които броят на гнездящите белооки потапници чувствително се е увеличил. Пример за това са блатата на остров Персин (Белене). В миналото тук са гнездели над 40 двойки белооки потапници (Нанкинов и кол. 1997). В края на 90-те години блатата пресъхват и потапниците изчезват като гнездящ вид. След възстановяването на влажната зона, блатата на остров Персин отново стават едно от най-важните гнездовища на вида в страната с 21–28 гнездящи двойки (Чешмеджиев и Тодоров 2010). Сходна е ситуацията и с езерото Сребърна, при което след възстановяване на водния режим числеността на белооката потапница се увеличи (Petkov 2006). През 2011 при две експедиции на WWF по р. Дунав, осъществени съвместно с БДЗП, в езерото Сребърна бяха регистрирани 80 възрастни екземпляра. Числеността на вида там е оценена на 38–45 двойки (Шурулинков и кол. 2012). В рибарници Хаджи Димитрово през 2002 г. са установени 9–10 гнездящи двойки (Петков 2002), а към 2011 г. те са 20–25 двойки (С. Чешмеджиев, Е. Тодоров – непубл. данни). На Драгоманското блато през периода 1993–2000 г. са гнездили от 1 до 5 дв., през 2005 г. – 30–40 дв., а през 2006 г. – 25–30 дв. (Shurulinkov et al. 2007). Това значително увеличение на числеността на вида там се дължи на бързото възстановяване на Драгоманско блато след 2002–2003 г. Голям спад на гнездовите двойки има в рибарници Орсоя. През 1997 г. там са установени 12–30 двойки (Петков 2002). През 2010 г. броят на гнездовите двойки спада на 8–10 (С. Чешмеджиев, Е. Тодоров – непубл. данни), а през 2011 г. не е установена нито една двойка (С. Чешмеджиев – непубл. данни). Причината за това е пресъхването на рибарниците през 2011 г., поради твърде ниските нива на р. Дунав през пролетта и лятото. В сравнение с данните от 2002 г. незначителен спад има и при рибарници Мечка, като след 2006 г. се наблюдава относителна постоянност в гнездовата популация на вида там. През юни 2006 г. в тези рибарници са установени 15–20 дв. белооки потапници (Шурулинков и кол. 2012), а през юни 2011 г. оценката на гнездовата популация на вида е 21–25 дв.

(Шуруликов и кол. 2012). Рязко е намалял броят на гнездещите белооки потапници в Комплекс Калимок. През 2002 г. числеността им е била 15–25 дв. (Петков 2002), през 2010 г. са регистрирани най-малко 11 дв. (Шуруликов и кол. 2012), а през 2011 г. те са едва 3–5 дв. (С. Чешмеджиев – непубл. данни). И тук основната причина за твърде ниската численост през 2011 г. е изсъхването на влажната зона, в следствие на ниското ниво на р. Дунав. С относителна стабилност и с незначителни промени спрямо данните от 2002 г. е броят на гнездовите двойки в Гарванското блато, блатото Малък Преславец и рибарници Звъничево.

Въпреки, че не може да бъдат ясно отдиференцирани идващите за зимуване птици от тези, които гнездят или мигрират в страната, по време на прелета и особено по време на есенната миграция видът у нас е най-многоброен. В някои случаи числеността му може да достигне до няколко хиляди екземпляра. Това показва, че при миграция в България се концентрира една значителна част от гнездовата популация на вида в Европа, като в отделни години тя достига до около 5–10 %. Международно значими струпвания (450 екз. по критериите на Рамсарската конвенция) са установени в 2 влажни зони: Дуранкулашкото езеро – 3500 екз. (В. Василев, И. Райков, В. Иванова – непубл. данни) и рибарници Мечка – 3000 екз. (Костадинова и Граматиков 2007). Някои от най-важните места в България, където видът се струпва с високи числености са: езерото Сребърна – 300 екз. (Петков 1997), утайници до ЗМ „Пода” – 220 екз. (В. Младенов – непубл. данни), рибарници Звъничево – 210 екз. (Петков 2002), езерото Вая – 153 екз. (Петков 2002), Мандренското езеро – 111 екз. (Костадинова и Граматиков 2007), влажна зона Калимок – 110 екз. (Петков 2002), рибарници Черни връх – 102 екз. (Петков 2002), устието на р. Факийска – 100 екз. (В. Младенов – непубл. данни), Шабленската тузла – 88 екз. (Петков 2002), Атанасовското езеро – 88 екз. (Костадинова и Граматиков 2007), рибарници Хаджи Димитрово – 86 екз. (С. Чешмеджиев, Е. Тодоров – непубл. данни), рибарници Орсоя – 79 екз. (Петков 1997) и Драгоманско блато – редовно над 65–70 екз. (Шуруликов и кол. 2012). Поради липса на конкретни цифри за мигриращите белооки потапници в миналото, е трудно да се правят сравнения. Налице са данни за нерегулярния характер на концентриране на вида във високи числености в някои влажни зони по време на миграцията. Така във водоемите в Софийско в миналото са установявани до 153 екз. (Симеонов и кол. 1967), 100 екз. (Нанкинов 1982), докато през 90-те години на 20-ти век този брой рядко надхвърля няколко десетки (Петков 1997). За Дуранкулашко езеро през 60-те и 70-те години на ХХ в. се посочват данни за 300–400 екз. (Дончев 1967; Нанкинов 1981), към 2000 г. концентрациите не надхвърлят 100 екз., и то само в отделни години (Петков 2002), а през 2009 г. са установени 3500 екз. (В. Василев, И. Райков, В. Иванова – непубл. данни). За езерото Сребърна се посочват струпвания до 1500 екз. през 60-те години на ХХ в. (Robel et al. 1978), а днес те достигат най-много до няколкостотин. Глобалното състояние на числеността и разпространението на вида се отразява върху състоянието и числеността на вида у нас по време на миграция. Изследванията върху динамиката на числеността на вида в няколко влажни зони ясно показват, че фактори като безпокойство и нарушен воден режим могат да оказват влияние върху състоянието на вида в отделните находища. В едни случаи ясно се забелязва голям брой индивиди по време на миграция, докато в други водоеми белооката потапница е най-многобройна през гнездовия период (Петков 2002).

Видът се среща доста рядко през зимата с численост от няколко птици до максимум 50 екз. (Костадинова и Граматиков 2007). За периода от 1977 до 2011 год., откакто се провежда Среднозимно преброяване на водолюбивите птици в България (за общо 34 години), белооки потапници са отбелязани 32 пъти (Орнитологична база данни на БДЗП). Най-голям брой птици са зимували през 1977 г. – 63 екз. (Червена книга на

НР България, 1985) и през 1993 г. – 50 екз. (Rose & Taylor 1993). През 1985 г. в страната зимуват 10 екз., като 9 от тях са наблюдавани в Мандра (Michev & Profirov 2003). В периода 1997–2001 г. установената численост на зимуващи птици от този вид е 26 екз., като максимално отбелязаната численост е 17 екз. през 1999 г. (Костадинова и Дерелиев 2001) (Фиг. 3). Интересно е да се отбележи, че след 2002 г. видът е регистриран редовно да зимува в нашата страна с малки числености. През 2009 г. по време на Среднозимното преброяване на водолубивите птици са установени 25 екз. (Орнитологична база данни на БДЗП). На 16.01.2009 г. са наблюдавани по 7 екз. от вида в района на Дуранкулашко езеро, Черно море край с. Дуранкулак и язовир Цонево. На 13.01.2007 г. и 16.01.2011 г. са наблюдавани 6 екз. белооки потапници във Варненско – Белославското езеро. За периода от 2003 г. до 2011 г. по време на Среднозимните преброявания на водолубивите птици потапницата е регистрирана 22 пъти с обща численост за периода от 65 екз. (Орнитологична база данни на БДЗП) (Фиг. 3).

Фиг. 3. Численост на белооката потапница (*Aythya nyroca*) по време на Среднозимните преброявания на водолубивите птици (1997–2011 г.)

4.3. БИОЛОГИЯ И ЕКОЛОГИЯ НА ВИДА

4.3.1. Размножаване

Белооката потапница е моногамна птица и е една от най-късно гнездещите патици у нас. Част от прелитащите през страната екземпляри са на двойки още през февруари, но най-активното формиране на двойките протича март–април до май, като брачни игри могат да се наблюдават през целия май до първата десетдневка на юни (Петков 1997). В района на гнездовищата си птиците се появяват около края на март–началото на април. Към края на април и началото на май вече всички двойки са оформени. Гнездят поединично, но в някои страни видят строи гнездото си в колонии на други видове птици. Наблюдава се както междувидов, така и вътревидов гнездови паразитизъм. Гнездото е разположено на брега в непосредствена близост до водата или в хигрофилната растителност във водоема, на малки островчета или върху плаваща растителност (кочки), рядко гнезди и в хралупи на дървета. Тунел в растителността води от гнездото към свободната водна повърхност. Гнездото е постлано със сухи растения и пух (Cramp & Simmons 1977; Нанкинов и кол. 1997; Петков 2002, 2004). Отначало мъжкият придружава женската от и до гнездото и се придържа в близост до него. Снасянето на яйцата започва от края на април–май до края на юни (Cramp & Simmons 1977; Нанкинов и кол. 1997; Петков 1997). Белооката потапница снася веднъж годишно, като повторно мътило е възможно в случай, че първото е компрометирано в началото на гнездовия сезон. Яйцата са кремаво-светлокафяви, овални. Броят им варира от 4–5 до 14–15, но най-често носилото се състои от 7–9 яйца (Bauer & Glutz von Blotzheim 1969; Cramp & Simmons 1977; Нанкинов и кол. 1997). Инкубационният период продължава 25–27 дни (Cramp & Simmons 1977). Малко преди излюпване на яйцата мъжкият напуска женската, като в края на май и началото на юни се появяват свободни мъжки, чийто женски вече мътят или са с излюпени малки (Cramp & Simmons 1977; Нанкинов и кол. 1997; Петков 1997). В България новоизлюпени пухови малки най-често се наблюдават към края на май и началото на юни до началото на юли, но в началото на юни са установявани и летящи млади (Петков 2002). Максималният брой на наблюдавани у нас новоизлюпени пухови малки е 16, но най-често те са до 6 (Петков 1997). Възможно е в случаите с над 10–12 малки да се касае за вътревидов гнездови паразитизъм, характерен при потапниците. Малките са гнездобегълци и започват да летят на около 55–60 дневна възраст. Когато поотраснат, формират самостоятелни групи от млади индивиди на различна възраст, които се държат настрана от възрастните птици. Те се смесват с възрастните птици едва когато се оперят напълно и са способни да летят (Петков 2002). Изследванията през последните години показват, че от люпилата до излитане оцеляват обикновено 2 до 4 и в редки случаи – 5 до 6 малки. Това дава един предполагаем процент на гнездови успех от около 25–35 %, но вероятно той е значително по-нисък, което е характерно при патиците като цяло (Петков 1997; Petkov 1998b). Половата зрялост настъпва през първата година (Cramp & Simmons 1977).

4.3.2. Миграция

Пролетната миграция на белооката потапница в България започва през първите дни на февруари, като максимумът е през втората половина на март и началото на април (Нанкинов и кол. 1997; Петков 1997).

Есенният прелет започва в края на август и началото на септември, но е най-интензивен през втората половина на септември (Петков 1997). Според други автори прелетът е най-активен през октомври и началото на ноември (Нанкинов и кол. 1997).

Повечето от мигриращите потапници се наблюдават на сравнително малки ята до няколко десетки птици. Струпвания се наблюдават в някои водоеми, които като цяло имат идентични характеристики с гнездовите местообитания (Петков 2002).

4.3.3. Зимуване

Според повечето автори в миналото белооката потапница зимува наредко в България, като единствено Radakoff (1879) го съобщава като многоброен през зимата по р. Дунав и в Бургаско. През периода след 1977 г. видът е бил регистриран рядко и то главно с единични екземпляри. Белооката потапница е установявана през всички зимни месеци. Доскоро се предполагаше, че голяма част от европейската популация на вида остава да зимува в Черноморския басейн, но това не е потвърдено с данни от среднозимните преброявания в региона (Callaghan 2001). През последните години се наблюдава тенденция видът да зимува ежегодно в малки количества, предимно по Черноморското крайбрежие, р. Дунав и в неголеми водоеми във вътрешността на страната.

4.3.4. Скитане

Известно е, че белооката потапница образува струпвания през втората половина и в края на гнездовия период, когато мъжките линееят. Обикновено птиците напускат местата на гнездене след приключване на размножителния сезон, ако мястото не осигурява необходимото спокойствие и добра хранителна база за периода на линеене. Следгнездови струпвания на линеещи птици са наблюдавани в някои водоеми още от средата и края на юни и юли – рибарници Мечка, Сребърна (Петков 2002), блато Песчина. Тези струпвания могат да бъдат наблюдавани у нас до края на август и първата половина на септември. Рибарници Мечка са най-важното място за тази част от годишния цикъл на вида у нас. Там се наблюдават редовно по няколкостотин линеещи мъжки, които вероятно се струпват от съседни райони. В по-малка численост от по няколко десетки линеещи мъжки видът се наблюдава в някои по-големи водоеми в страната. През последните години отново нараства значението на Сребърна като място за концентрация на линеещи птици, като числеността достига до над 300 екз. (Петков 2002). Скитанията на белооката потапница не са добре проучени, като това се отнася и за самите миграционни пътища на вида.

4.3.5. Хранене

Белооката потапница се счита за предимно растителнояден вид. При анализ на стомашно съдържание са установени различни растения и водорасли: *Potamogeton*, *Carex*, *Ceratophyllum*, *Hydrocharis*, *Setaria*, *Polygonum*, *Bolboschoenus*, *Nymphaea alba*, *Scirpus*, *Echinochloa*, *Lemna* и *Chara* (Cramp & Simmons 1977). При проведените изследвания у нас е установено хранене с *Ranunculus aquatilis*, *Ceratophyllum demersum*, *Najas marina*, *Potamogeton* sp., *Nymphoides peltata*, *Lemna giba*, *L. minor*, *L. trisulca*, *Persicaria amphibia*. Освен растения в хранителния спектър влизат и много насекоми и други безгръбначни животни, както и дребни гръбначни – безопашати земноводни (*Anura*) и риби (*Pisces*). В някои случаи в определени влажни зони или периоди от годината безгръбначните могат да доминират в храната на белооката

потапница. Сред използваните за храна животински организми са: *Chironomidae*, *Brachinecta ferox*, *Notonecta sp.*, *Sigara*, *Corixa*, *Odonata*, *Libelula sp.*, *Agriion sp.*, *Phryganeidae*, *Hydrophilidae* и др. (Bauer & Glutz von Blotzheim 1969; Cramp & Simmons 1977). У нас в миналото има публикации за изследвани стомашни съдържания на белооки потапници, където авторите посочват наличието на водни твърдокрили *Coleoptera*, ларви на други насекоми, водни охлюви *Gastropoda* и части на водни растения (Нанкинов и кол. 1997). При провежданите през последните години изследвания в хранителния спектър са установени ларви на *Chironomidae*, *Odonata*, *Assellus aquaticus*, *Corixa*, *Notonecta*, *Sigara* и др. (Петков 1997).

Белооката потапница използва всички методи на хранене, характерни за видовете от род *Aythya* и *Anas*. Резултатите от изследванията показаха предпочитание на вида към хранене в плитчините на водоемите, като се използват по-ниско енергоемки методи, като филтриране, потапяне на човката и главата, а по-рядко – гмуркане (Петков 2002). Видът се храни и чрез потапяне на предната част на тялото, в зависимост от дълбочината на водоема. Изследвания в други страни показват преобладаване на гмуркането като основен и дори единствен метод при храненето (Callaghan 2001). В голяма степен методите на хранене зависят от конкретните екологични условия във водоема, използвания хранителен ресурс и неговото разположение в дълбочина на водния стълб. Вероятно през есенно–зимния период растителните компоненти имат по-малък дял. Малките на вида, както и при останалите видове потапници, в началото се хранят предимно с живи водни организми, улавяни на повърхността на водата или малко под нея или в дълбочина с гмуркане. Дълбочината, на която се храни видът варира от 0.30 м до 3.50 м (Петков 2002).

Във връзка с установеното у нас предпочитание към хранене в плитчините, в някои места белооките потапници извършват хранителни премествания в рамките на влажната зона. Възможно е това да е свързано и с наличието на специфичен хранителен ресурс в определени места и в определен период от годината или бедна хранителна база. Такъв тип на поведение е установен при наблюденията в Орлово блато (Дуранкулашко езеро), рибарници Звъничево и Орсоя, блато Песчина и др. (Петков 2002).

4.4. ИЗИСКВАНИЯ КЪМ МЕСТООБИТАНИЯТА

4.4.1. Гнездови местообитания

Като цяло белооката потапница гнезди в богати на биоразнообразие влажни зони (Фиг. 4, Фиг. 5). Гнездовите ѝ местообитания се характеризират с изключително обилие от растителни и животински видове, което предполага, че белооката потапница е добър индикатор за състоянието на влажните зони (Petkov 2006).

В миналото белооката потапница в България е гнездила в по-големи и дълбоки езера и блата с ивици от водолюбива растителност, най-вече по поречието на река Дунав и Черно море (Nankinov 1985; Nankinov et al. 1997). Стартиралите проучвания в средата на 90-те години показаха, че видът предпочита плитки, обширни водоеми със стоящи води, с богата придънна и плаваща растителност, с гъсти пояси от хигрофилна растителност като *Phragmites*, често с върби и елша по брега и със средна дълбочина 1–1.5 м. Въпреки, че наличието на открита водна площ е задължително, тя може да е представена само от малки водни огледала сред растителността (Петков 2004). Заетите влажни зони се характеризират с огромни тръстикови масиви със смесени съобщества от *Phragmites australis*, *Typha spp.*, *Bolboschoenus spp.* и *Schoenoplectus spp.* Най-предпочитаните са съобщества: *Phragmites australis* – *Bolboschoenus maritimus*; *Typha*

angustifolia – *Phragmites australis* и асоциации от *Bolboschoenus maritimus* с *Schoenoplectus lacustris* или *Schoenoplectus triqueter*. Тези смесени растителни съобщества осигуряват разнообразие от микрохабитати за вида (Petkov 2003).

Проучванията през 1996–1997 г. показаха, че белооката потапница гнезди в рибарници, блата, микроязовири, езера, лагуни и естуари (Петков 1997, 1998). Влажни зони със самостоятелни масиви от *Typha spp.*, по-специално от *Typha latifolia*, характерни за големите язовири и микроязовири, не са предпочитани, може би защото *Typha spp.* не може да предостави толкова добри условия за гнездата, в сравнение с *Phragmites australis*. В езерото Сребърна видът гнезди на плаващи острови, където доминира *Phragmites australis*, заедно с асоциации от *Salix cinerea* и *Thalypoteris palustris*. Гнезда са окрити още и в туфи от *Schoenoplectus triqueter* и *Bolboschoenus maritimus* и също в смесени асоциации от *Phragmites australis* и *Schoenoplectus spp.* (Petkov 2003).

През брачния период белооката потапница се среща в блата, рибарници и микроязовири с мозаечно разположена растителност или големи тръстикови масиви с малки водни огледала и канали с полегати брегове, тинести плитчини и хидрофитна растителност (Petkov 2003, 2006). Видът е много чувствителен към екологичните характеристики на влажната зона, където гнезди (Petkov 2006). Потапницата се придържа към много по-гъсти обраствания с хигрофилна и хидрофитна растителност, отколкото останалите видове патици. Това я доближава по отношение на екологичните характеристики на гнездовите местообитания към дребните видове гмурци от род *Podiceps* и род *Tachybaptus* (Cramp & Simmons 1977). Типичните гнездови местообитания на белооката потапница са еутрофни, плитководоеми на малка надморска височина с добре структурирана хигрофилна и хидрофитна растителност (Bauer & Glutz von Blotzheim 1969). Обикновено избягва течащи реки и потоци, олиготрофни и дълбоки езера, както и открити водни площи (Cramp & Simmons 1977).

Гнездовите местообитания на вида в страната могат да се отнесат към следните няколко типа съгласно Ръководството за определяне на местообитанията от Европейска значимост в България (Мешинев & Апостолова 2005):

2 Неморски води

- 21 Крайбрежни лагуни
- 22 Стоящи сладки води
- 23 Стоящи бракични и солени води

5 Торфища и мочурища

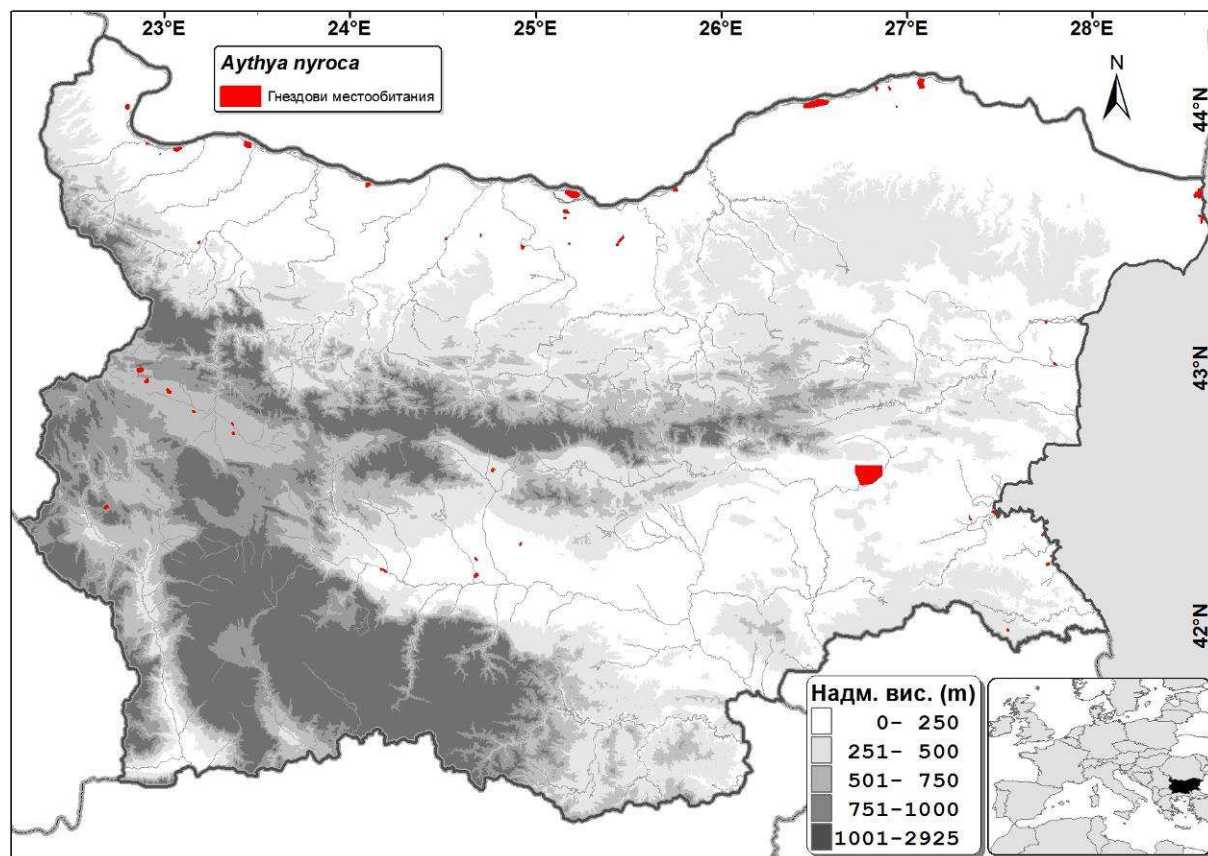
- 53 Растителност по периферията на водоемите.

Белооката потапница гнезди във влажни зони от морското равнище до 860 м надморска височина (Фиг. 6).

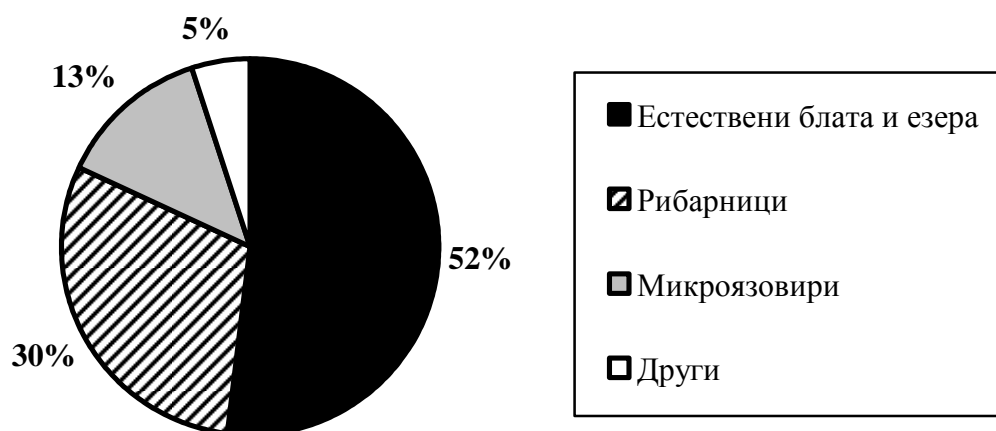
В България видът гнезди в различен тип еутрофни водоеми със средна дълбочина 1–1.5 м, често в напреднал етап на сукцесия, с проективно покритие на хигрофилната и хидрофитна растителност около 65% от площта на водоема. В повечето случаи в близост има друга, често по-голяма влажна зона (обикновено река), която предоставя допълнителни възможности за обитаване по време на прелета, служейки и като естествен миграционен коридор (Петков 2002).

Преобладаващите основни хигрофилни растителни видове в гнездовите местообитания са *Phragmites australis*, *Typha angustifolia*, *T. latifolia*, *Bolboschoenus sp.*, *Schoenoplectus sp.*, *Carex sp.*, *Juncus sp.*, *Butomus umbelatus* и др., като от особена важност за гнезденето са смесените съобщества на тези видове, които се заемат от вида с предпочитание поради разнообразието в микроместообитанията при тях.

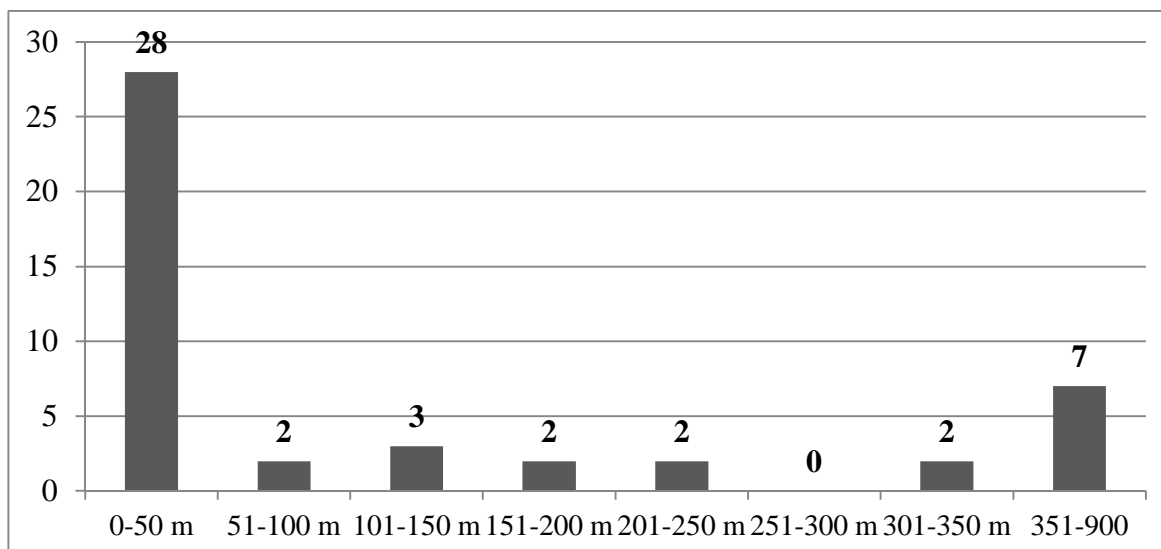
Типични представители на плаващата и придънна хидрофитна растителност са: *Potamogeton sp.*, *Nymphoides peltata*, *Ceratophyllum demersum*, *Utricularia vulgaris*, *Myriophyllum sp.*, *Najas marina*, *Heleocharis sp.*, *Salvinia natans*, *Trapa natans*, *Nymphaea alba*, *Lemna gibba*, *L. trisulca*, *L. minor*. Повечето от тези видове влизат в хранителния спектър на вида (стъбла, листа, семена), но също така предоставят и добри местообитания за различни безгръбначни животни, с които белооката потапница се храни (Petkov 2003).

Фиг. 4. Местообитания за размножаване на вида в България на база експертна оценка, с обща площ 15648.6 ха. Визуализираните полигони са с по-голяма площ от реалните граници.

Фиг. 5. Разпределение на съвременните находища (след 2010 г.) на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България според типа водоем (n = 46).

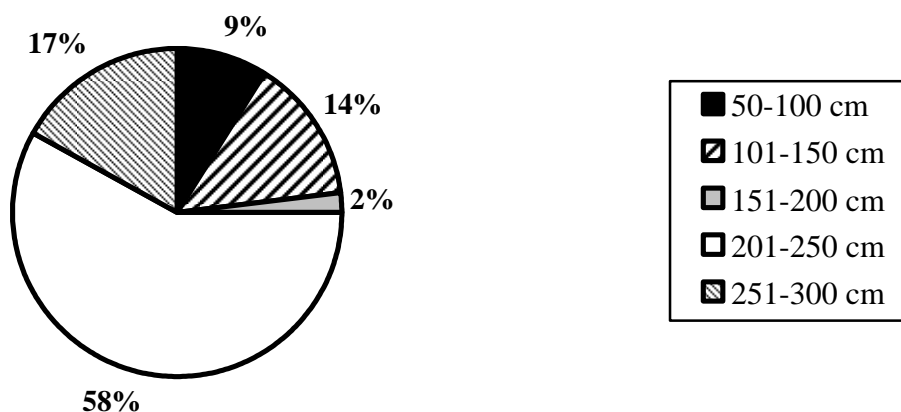

Фиг. 6. Разпределение на съвременните гнездовища (2010–2011 г) на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България по надморска височина (n = 46).

4.4.2. Хранителни местообитания

Много от посочените хигрофилни и хидрофитни растения служат както за укритие, така и за храна, а същевременно предоставят благоприятни условия за развитието на различни ларви и водни безгръбначни, също използвани от вида за храна.

Във връзка с установеното у нас предпочитание към хранене в плитчините, в някои места белооките потапници извършват хранителни премествания в рамките на влажната зона. Възможно е това да е свързано и с наличието на специфичен хранителен ресурс в определени места и в определен период от годината или бедна хранителна база. Такъв тип на поведение е установен при наблюденията в Орлово блато (Дуранкулашко езеро), рибарници Звъничево, блато Песчина, рибарници Орсоя и др. (Петков 2002). Дълбочината, на която се храни видът варира от 0.30 м до 3.50 м (Петков 2002). На Фиг. 7 е представено съотношението спрямо броя хранещи се белооки потапници и дълбочината на пет влажни зони – рибарници Орсоя, блатата на остров Персин, рибарници Мечка, Комплекс Калимок и езерото Сребърна, които бяха изследвани през 2010 г. (С. Чешмеджиев, Е. Годоров – непубл. данни).

Фиг. 7. Разпределение на брой хранещи се белооки потапници (*Aythya nyroca*) спрямо дълбочината на водния басейн (n = 175).

4.4.3. Местообитания на стационаране при миграция, скитане и зимуване

Въпреки че по време на прелета белооката потапница се среща в най-разнообразни водоеми, тя запазва привързаността си към характерните за нея през гнездовия сезон местообитания. За това говори и фактът, че почти всички влажни зони, в които се наблюдават струпвания на вида от международно значение са същевременно и гнездови находища.

През зимата белооката потапница се среща рядко, основно във влажни зони по Черноморското крайбрежие (езера), по р. Дунав и незамръзващи язовири във вътрешността на страната (Петков 2002).

4.5. ТЕСНИ МЕСТА В ЖИЗНЕНИЯ ЦИКЪЛ НА ВИДА

Белооката потапница е характерна с предпочитанието си към влажни зони с добре структурирана, мозаечно разположена хигрофилна и хидрофитна растителност, представена главно от смесени съобщества. Този тип растителност като правило е характерен най-вече за естествените блата. Много от тях са били пресушени в миналото и видът постепенно се е приспособил към изкуствените влажни зони, създадени от човека – управлявани по екстензивен начин рибарници и микроязовири. С времето те са придобили облика на естествени блата. Понастоящем близо 33% от гнездовата популация в страната обитава такъв тип водоеми. В повечето случаи тяхното съществуване като подходящи местообитания на вида зависи изцяло от изкуственото поддържане на водното им ниво, а оттам – и от обрастванията с растителност, които се влияят от него. Така например в рибарници Орсоя вследствие на влошеното водно ниво в последните години намаля и броят на успешно гнездещите двойки. Това важи и за много други рибарници в страната като Калимок, Мечка и др. Ако продължи влошаването състоянието на посочените три рибарника, както и на други подобни влажни зони в страната, това може да застраши съществуването на гнездовата популация в страната.

Друг чувствителен момент от биологията на вида е периода на линеене, когато птиците имат повишени енергийни нужди. През този период видът се концентрира в местообитания, които освен хранителен ресурс трябва да осигуряват и други важни условия – липса на безпокойство, наличие на места за укритие.

4.6. ДАННИ ЗА ОТГЛЕЖДАНЕ НА ВИДА НА ЗАТВОРЕНО

Към началото на 2012 г. няма данни за отглеждане на вида на затворено.

5. ЗАПЛАХИ И ЛИМИТИРАЩИ ФАКТОРИ

Този раздел предоставя общо описание на заплахите и лимитиращите фактори за белооката потапница, заедно с експертна оценка на относителното значение на всяка заплаха за гнездящите, мигриращи и зимуващи птици в национален план, в съответствие със следните значимости:

Критична	фактор, който причинява или има вероятност да доведе до много бързо намаляване на числеността на срещащите се в страната птици (> 30% за повече от 10 г.);
Висока	фактор, който причинява или има вероятност да доведе до бързо намаляване на числеността на срещащите се в страната птици (20–30% за повече от 10 години);

Средна	фактор, който причинява или има вероятност да предизвика сравнително бавно, но значително намаляване в числеността на срещащите се в страната птици (10–20% за повече от 10 години);
Ниска	фактор, който причинява, или има вероятност да предизвика колебания (флуктуации) в числеността;
Неизвестна	фактор, който е вероятно да повлияе на този вид, но не е известно до каква степен.

5.1. ПРИРОДНИ И НЕПОДЛЕЖАЩИ НА УПРАВЛЕНИЕ ФАКТОРИ

5.1.1. Климатични процеси и явления

Промените в климата през последните години оказват лимитиращо въздействие върху местообитанията на белооката потапница, което води до нейното изчезване на места. Много влажни зони в Европа са пресъхнали в резултат на засушаването на климата през последното столетие (Callaghan 2001). Значителния спад на валежите в Иран, Афганистан, Западен Пакистан, Таджикистан, Узбекистан и Туркменистан през последните 20 години оказва негативно въздействие върху много влажни зони от региона, които са важни за вида. Предварителният анализ показва, че сушата е свързана с промени на климата на Индийския и Тихия океан, както и на различната степен на влияние на течението Ел Ниньо в източната част на Тихия океан. През последните години пресъхнаха много зимовища на белооката потапница в Северна и Западна Африка. Тези влажни зони зависят от продължителността на дъждовния период, която постепенно намалява с времето (Robinson & Hughes 2005).

Повишеното засушаване на климата на Централна Европа също има лимитиращо действие върху важни местообитания на вида в този регион. Някои блата и по-малки водоеми у нас е възможно да са пресъхнали именно поради засушаване на климата за един по-продължителен период и свързаното с него нарушаване на водния им режим. Последиците от изменението на климата върху разпространението и поведението на белооката потапница остават все още не добре проучени.

Значимост: Критична.

5.1.2. Популационно – биологични фактори

Сравнително слабо е проучен процента на преживяемост и смъртност на младите птици. Вероятно основна роля оказват хищничеството, липсата на хранителни ресурси и паразитизмът. Тези фактори не са добре проучени.

Значимост: Неизвестна.

5.1.3. Конкуренция от страна на други видове

Инвазивни видове

Стопанското отглеждане на някои чуждестранни, нетипични за страната видове риби като белия амур (*Stenopharyngodon idela*) може да доведе до сериозни поражения в местообитанията на белооката потапница. Белият амур е вид, който при голяма численост може да унищожи напълно макрофитите във водоема, с което да намали възможностите за гнезденето на белооките потапници. Примери за това са налице от

североизточната част на Словения, където развъждането на този вид риба е довело до спад в числеността на потапницата (Callaghan 2001). Отрицателно влияние оказва безпокойство от страна на видове като нутрията (*Myocastor coypus*) и ондатрата (*Ondatra zibethica*). Интродуцираната нутрия е растителнояден вид и при масово размножаване може сериозно да намали покритието на водната растителност или да наруши растежа ѝ. В голяма част от местообитанията, обитавани от белооката потапница успешно се развива аморфата (*Amorpha fruticosa*) – инвазивен вид растение, което променя екологичния характер на завладяните водоеми.

Значимост: Средна.

5.1.4. Съществени социално – икономически промени

Рибарниците са едно от най-важните местообитания на белооката потапница не само в България. Социално икономическите промени през последните 20 г. доведоха до екстензивното изоставяне на микроязовири и рибовъдни стопанства и окончателно преустановяване на риборазвъдната дейност. Запустяването на рибарниците и микроязовирите води до тяхното пресушаване или прекомерно обрастване с растителност и е сред основните заплахи за съществуването на вида в България. Влиянието само на този фактор може да доведе до драстично намаляване на вида (Петков 2002). Такова масово изоставяне на рибовъдните стопанства има и в Хърватия, Босна и Херцеговина, Унгария, Русия и Литва, където също е оказало негативно въздействие върху числеността и разпространението на белооката потапница (Robinson & Hughes 2005).

Инвестиционни предложения от различен характер застрашават важни местообитания на вида в страната, напр. предложението за голф игрище и вилни селища в района на рибарници Петърч, застрояването и урбанизацията в района на Черноморското крайбрежие – Дуранкулашко езеро, Шабленска тузла, устието на река Велека, Дяволското блато.

Европейската стратегия за развитие на Дунавския регион, чиито акцент е изграждане на международен транспортен коридор по р. Дунав, може да окаже негативно влияние върху местообитанията на белооката потапница, свързани с реката, поради евентуалната промяна във водния режим и значителните мащаби на проекта.

Значимост: Висока.

5.2. АНТРОПОГЕННИ И ПОДЛЕЖАЩИ НА УПРАВЛЕНИЕ ФАКТОРИ

5.2.1. Влошаване и разрушаване на гнездовите местообитания

Пресушаване и унищожаване на влажни зони

Масштабното пресушаване на блатата през първата половина на ХХ в. е довело до значителен спад в числеността и разпространението на белооката потапница в страната. Много от старите гнездови находища на вида са изчезнали вследствие на тяхното пълно пресушаване като например Свищовското блато, блатата на остров Персин (Белене), Орсойско блато, Карабозко блато, Стралджанско блато, блатата край гр. Никопол, блатата край с. Долни Богров. Други са намалили своето значение за вида при тяхното частично или неуспешно пресушаване – Драгоманско блато, Цибърско блато, блатото при с. Бръшлен. На мястото на някои от блатата са създадени рибарници например Калимок, Орсоя и Мечка, които са едни от най-важните местообитания на белооката потапница в страната. Пресушаването на микроязовирите, например микроязовир Кулина вода, доведе до изчезването на вида от тези места (Петков 2002). През юли 2006

г. „Напоителни системи“ ЕАД предприе действия за отводняване на водите на рибарници Орсоя, въпреки статута им на Защитена местност, което се отрази изключително негативно върху биоразнообразието, включително и върху белооките потапници. По време на проучването през 2011 г. голяма част от влажните зони свързани с р. Дунав, бяха пресъхнали, поради ниското ниво на реката, което се отрази на състоянието на вида – блатото при с. Добри дол, рибарници Орсоя, рибарници Калимок и др.

Значимост: Критична.

Нарушаване на хидрологичния режим на влажните зони

Нарушаването на хидрологичния режим на влажните зони оказва пряко и косвено влияние. Поради специфичните си изисквания към добре структурирана хигрофилна и хидрофитна растителност на водоема и съответно водно ниво, белооката потапница може да напусне дадено гнездовище поради незначителни промени в тези характеристики. Промените във водния режим, а оттам и в екологичните условия, доведоха до спада в числеността на вида и временното му изчезване от езерото Сребърна до 1994 год., като видът се възвърна самостоятелно веднага след частичното възстановяване на естествения воден режим. Силно нарушеният воден режим на блатата на остров Персин (Белене) доведе до загубата на едно от най-значимите гнездовища на вида, като числеността му спадна до единични двойки. Пониженото водно ниво в рибарниците Орсоя и Калимок, и породеното от него цялостно обрастване с водолюбива растителност доведе до рязко намаляване на гнездейците двойки след 1998 г. (Петков 2011). Ниското водно ниво на р. Дунав през 2011 г. бе причината за почти напълно пресушаване на блато Песчина, което доведе до значителен спад на гнездейците в тази влажна зона потапници. Екстензивното управление на рибарници Хаджи Димитрово бе причината за спада във водното ниво на част от басейните по време на размножителния период (2007 г., 2009 г.), което също оказва силно въздействие върху популацията на вида. Налице са и други примери от подобно естество в страната.

Значимост: Критична.

Изгарянето на тръстика и папур

Този фактор не е достатъчно проучен. Изгарянето на тръстиката в някои от басейните на рибарници Хаджи Димитрово през 2005 год., значително повлия за спада в числеността на гнездейците двойки белооки потапници (С. Чешмеджиев, Е. Тодоров – непубл. данни). Във други влажни зони, които са важни за белооката потапница, се натрупало огромно количество стара тръстика, което води до влошаване екологичните условия за вида (блато Кайкуша, рибарници Орсоя). Например след изгарянето на тръстиката в Каргалийско блато и Езерецката част на Шабла, се откриха подходящи микроместообитания, което доведе до увеличаване гнездовата численост на вида. Не трябва да се допуска горене през размножителния сезон.

Значимост: Неизвестна.

Замърсяване с битови, селскостопански и промишлени отпадъци

Белооката потапница е добър индикатор за състоянието на околната среда. Замърсяването на местообитанията с различни видове отпадъци влияе пряко върху вида, като влошава трофичната му база, повишава токсичността и вероятността от отравяния. Замърсяването с нефтопродукти и други химикали е една от възможните преки или косвени причини за изчезването на вида като гнездец от езерото Вая, от Белославското и Варненското езера. Косвено влияние може да има и като евентуално натрупване на тежки метали и други химически вещества, което да дава отражение

върху репродукцията и генома на вида, но липсват данни и изследвания в тази насока. Замърсяването на влажните зони с органични вещества води до ускорената им сукцесия и ги прави непригодни за вида.

Значимост: Средна.

5.2.2. Влошаване и разрушаване на хранителните местообитания

Посочените по-горе лимитиращи фактори за вида влияят и върху влошаването и разрушаването на хранителните местообитания. Белооката потапница в България се храни предимно в плитчините на водоемите като използва по-ниско енергоемките методи, като филтриране, потапяне на човката и главата и по-рядко гмуркане (Петков 2002).

Пресушаване и унищожаване на влажни зони

Пресушаването и унищожаването на влажните зони, където се храни вида е основният лимитиращ фактор, тъй като това води до нарушаване екологичния характер на водоема и съответно изчезването на белооката потапница.

Значимост: Критична.

Замърсяване

Замърсяването на водоемите с различни видове отпадъци води до намаляване на хранителния ресурс и постепенното изчезване на вида. Белооките потапници извършват хранителни премествания в рамките на влажната зона. Възможно е това да е свързано и с наличието на специфичен хранителен ресурс в определени места и в определен период от годината или бедна хранителна база.

Значимост: Висока.

Застрояване на бреговата ивица

Друг лимитиращ фактор е застрояването на бреговата ивица на хранителни местообитания на вида. Това води до унищожаване както на подходящите места за хранене (плитчините), така и до унищожаване на хранителния ресурс в засегнатите участъци. Пример за този проблем са езерото Вая, Варненското и Дуранкулашкото езеро.

Значимост: Неизвестна.

Химизацията в селското стопанство

Използването на химически вещества и препарати в земеделските площи в близост до влажни зони, обитавани от вида също има отрицателен ефект. Попаднали в почвата тези вещества се разтварят и могат да попаднат във водоема, което влошава качеството на водите. Това от своя страна води до други негативни ефекти, описани по-горе в Плана.

Значимост: Неизвестна.

5.2.3. Влошаване и разрушаване на местообитанията за стационаране при прелет, скитане и зимуване

По време на миграция и зимуване белооката потапница се среща в разнообразни влажни зони в цялата страна. Лимитиращите фактори свързани с разрушаване на

местообитанията за стационариране при прелет, скитане и зимуване са сходни с тези засягащи гнездовите и хранителните местообитания.

Добив на инертни материали

Дейностите за добив на инертни материали засягат част от местообитанията на вида, както по време на гнездене, така и при миграция и зимуване. При тях се унищожават голяма част от крайбрежната растителност и в значителна степен променят екологичния характер на влажната зона. Удълбаването с цел добив на пясък води до промяна на водните нива, което създава дълбоки, неподходящи за хранене места.

Значимост: Висока.

Изграждане на водноелектрически централи (ВЕЦ)

Изграждането на водноелектрически централи на реки и язовири оказва огромно лимитиращо действие върху местообитанията на вида по време на миграция. Дейностите по изграждане и опериране на ВЕЦ променят чувствително екологичния характер на водното тяло.

Значимост: Ниска.

5.2.4. Пряко унищожаване и преследване

Браконьерски отстрел

Белооката потапница е защитен от закона вид и не е ловен обект. Въпреки това има данни за отстреляни по време на лов белооки потапници (Петков 2002). Основните причини за това са ниската природозащитна култура и непознаването на вида и закона сред ловците. Много често по време на миграция и зимуване белооката потапница се среща с други видове патици и потапници, които са ловен обект, което също е предпоставка за браконьерското отстрелване на вида.

Освен това белооката потапница загнезда много късно като през август все още има ненапълно развити млади птици, които стават лесна жертва на ловците.

Вероятно ловът в България нанася минимални щети на вида като пряко унищожаване, но в много по-голяма степен вреди като източник на силно безпокойство по местата за пребиваване по време на прелета.

Значимост: Висока.

Оловно натравяне

Въпреки че не е регистриран случай с оловно натравяне на белоока потапница в България и е въведена забрана за ползване на оловни сачми във влажните зони и на 200 м около тях, това все още е възможно да се случи. Шансът това да стане е много голям при незаконен лов по време на миграция и зимуване, когато белооката потапница се среща заедно с други видове патици и потапници, които са ловен обект. Проблемът не е достатъчно проучен.

Значимост: Неизвестна.

Оплитане в рибарски мрежи

Понякога при хранене чрез гмуркане има вероятност индивиди да се оплетат в рибарски мрежи пуснати във водата. Този фактор може да предизвика много висок процент на смъртност. В България опасност от оплитане в рибарски мрежи е възможно да има например при езерата: Сребърна, Шабленско, Дуранкулашко, Вая.

Значимост: Средна.

5.2.5. Безпокойство

Човешките дейности водещи до безпокойство могат да повлияят както върху гнездовия успех на вида, така и върху присъствието му в дадени местообитания, което би могло да бъде причина за изчезването на белооката потапница от места със силно безпокойство. По време на размножителния период този фактор може силно да повлияе върху гнездовия успех и може да доведе до компрометиране на люпилата. Основният източник за това са рибарите през летния сезон. Значителното безпокойство може да попречи на двойките да пристъпят към гнездене или да изоставят мътилото поради нарушение в енергийните нужди и състояние (Korschgen & Dahlgren 1992). Така например броят на гнездещите двойки в Дуранкулашкото езеро е силно повлиян от нарасналото към 1998 г. количество рибари, летовници и браконieri (Петков 2002). В част от рибарниците и микроязовирите, които се обитават е разрешен спортния риболов, което също оказва негативно влияние (напр. рибарници Петърч). Част от дейностите свързани с рибовъдната промишленост също може да влияе негативно върху вида – например влизането с лодки с цел хранене на рибата в рибарници Хаджи Димитрово (С. Чешмеджиев и Е. Тодоров, непубл. данни). Източник на безпокойство в известна степен може да бъде и пашата на добитък във водолубивата растителност на самата влажна зона, което създава условия за косвено и пряко унищожаване на мътилата, например такъв е случаят с блатата на остров Персин (Белене). Ловът също оказва безпокойство върху вида. Не е добре проучено безпокойството от екотуризъм и други туристически мероприятия извършвани в местообитанията на белооката потапница.

Значимост: Висока.

5.2.6. Случайни фактори

Сблъсъци с електропреносната мрежа

Електропроводи разположени в близост до местообитания на белооката потапница са потенциална опасност за вида, тъй като потапницата мигрира през нощта и тогава има вероятност от сблъсъци с електропреносната мрежа. В България няма данни за такива случаи, но този фактор не е добре проучен.

Значимост: Неизвестна.

Сблъсъци с ветрогенератори

Влиянието на този фактор също не е добре проучено. Ветроенергийни паркове построени в близост до местообитание на белооката потапница са потенциален проблем.

Значимост: Неизвестна.

5.2.7. Въздействие на социално-икономически фактори от управляем характер

Смяна и промени на собствеността на рибарници и микроязовири

Смяната на собствеността на някои от рибарниците и микроязовирите, както и начинът им на стопанисване, са довели до отрицателни за белооката потапница промени (Петков 2002). Много от новите им собственици нямат достатъчно опит за развитие на рибовъдството, което води до изоставяне и запустяване на рибарниците и микроязовирите, тяхното пресушаване и обрастване с растителност. Други собственици премахват изцяло хигрофилната растителност и унищожават гнездовия биотоп на вида.

Възстановяването на собствеността върху земите и преминаването на рибарници в частна собственост водят и до намаляване на възможността за защита на обществените интереси в тях, насочени към опазване на застрашените видове. Ограничава се дори възможността за провеждане на изследвания и мониторинг на вида, а именно този тип водоеми са основни гнездовища на вида.

Значимост: Критична.

Трансформация в управлението и ползването на рибарниците и микроязовирите

Поради голямата концентрация на гнездовата популация в изкуствени водоеми, използвани за екстензивно рибовъдство, особено голяма заплаха представлява евентуалното им превръщане в интензивни рибовъдни стопанства. Такива стопанства са рибарниците, където се осъществява редовно използване на химически средства, мелиоративни дейности по премахване на хигрофилната и хидрофитна растителност от басейните, придаване на частично или изцяло изкуствен вид (изграждане на бетонни стени или дъна и др.) и т.н.

Значимост: Критична.

Забавяне на въвеждането на акваекологичните мерки

Бавното въвеждане на акваекологичните мерки и плащания по Натура 2000 оказва лимитиращо действие върху състоянието на местообитанията на белооката потапница в България. Приемането на заявления за кандидатване по тази мярка стартира едва през 2011 г. Друг проблем е ниската разбираемост и яснота сред собствениците и арендаторите на рибарници и микроязовири.

Значимост: Средна.

6. ПРЕДПРИЕТИ МЕРКИ ЗА ОПАЗВАНЕ

6.1. ЗАКОНОДАТЕЛНИ

Белооката потапница е обявена за защитен вид по Закона за защита на природата със Заповед № 342/21.04.1986 г., като с Постановление № 442 на Министерския съвет от 15.09.2006 г. е одобрена тарифа за обезщетения. Понастоящем видът е включен в Приложение 2 (Видове, за които се обявяват защитени зони за опазване на местообитанията) и Приложение 3 (Защитен на територията на цялата страна) към Закона за биологичното разнообразие на Република България.

6.2. НАЦИОНАЛНИ ПЛАНОВЕ И СТРАТЕГИЧЕСКИ ДОКУМЕНТИ

Разработената от МОСВ през 1993 г. Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие има пряко и косвено значение за опазването на белооката потапница.

През 1993 г. екип, съставен предимно от специалисти от БДЗП, разработи от името на Министерството на околната среда Национален план за приоритетни действия по опазване на най-значимите влажни зони в България (1993). В документа като приоритетни с глобална значимост са отбелязани езерата Сребърна, Дуранкулак, Шабла и Бургаските езера, рибарниците Мечка, включително и като места на срещане на белооката потапница. На базата на този национален план през 1994 г. БДЗП включи едно от гнездовищата на вида – защитената местност „Пода”, в свой природозащитен проект в рамките на предоставеното от Швейцарското правителство финансиране за България, по-късно прераснало в Българо-Швейцарската Програма за Опазване на Биоразнообразието (БШПОБ). Дейността на БШПОБ обхваща и Шабленското и Дуранкулашкото езера, а от 1998 г. – и останалите влажни зони около Бургас.

През 1999 г. Министерство на околната среда и водите, с участието на експерти от БДЗП разработи и Национален план за опазване на биологичното разнообразие (2000) (приет от Министерския съвет през август 1999 г.).

Мерки и дейности за опазването на белооката потапница и нейните местообитанията са включени в Планове за управление на редица защитени територии, напр. ПП „Персина”, ПР „Сребърна”, ПР „Ропотамо”, ЗМ „Калимок-Бръшлен”, ЗМ „Пода”, ЗМ „Дуранкулашко езеро”. Подобряване на екологичните условия и характеристики на водните тела, част от които са местообитанията на белооката потапница, е основната цел на Планове за управление на речните басейни (ПУРБ).

6.3. ЗАЩИТЕНИ ТЕРИТОРИИ И ЗОНИ

Голяма част от местообитанията, в които се среща белооката потапница през различни сезони на годината са защитени територии по ЗЗТ – природните паркове „Персина” и „Странджа”, поддържаните резервати „Атанасовско езеро”, „Сребърна” и „Ропотамо”, и защитените местности „Калимок-Бръшлен”, „Дуранкулашко езеро”, „Пода”, „Шабленско езеро”, „Узунгерен”, „Алепу”, „Кайкуша”, „Поморийско езеро”, „Чокльово блато”, „Алдомировско блато”, „Ятата”, „Казашко”, „Рибарници Орсоя”, „Вая”, „Гарвански блата”, „Блатото край с. Малък Преславец”. От съвременните 46 гнездовища на вида, 17 (36.9%) попадат в границите на защитени територии, а 31 (67.4%) попадат в границите на специално защитените зони по Натура 2000 в България. Важните СЗЗ за опазването на вида в България са представени в табличен вид в Приложение 11.5.

6.4. ПРЕКИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ МЕРКИ

Природозащитни проекти свързани с опазването на вида и местообитанията му

Първите природозащитни проекти свързани с опазването на белооката потапница и местообитанията ѝ в България са от началото на 90-те години. От съществено значение за опазването на вида в района на Дуранкулашко и Шабленско езера е разработеният през 1993 г. от БДЗП по проект „План за управление за опазване на значими влажни зони, степни местообитания и крайморски скали по Северното Черноморие на България” (Iankov & Mueller 1993b), финансиран от Швейцарското правителство и впоследствие изпълняван от МОСВ. Възстановяването на връзката на езеро Сребърна с река Дунав през 90-те години оказва положително влияние върху гнездовата популация на белооката потапница в тази влажна зона. Известен принос за вида има и друг проект, разработен и осъществяван от БДЗП – „План за управление за международно значима защитена влажна зона в населен район – лагуната Пода” (Iankov & Mueller 1993a), чрез който беше осъществена успешната защита на гнездовището на вида в стопанисваната от БДЗП защитена местност „Пода” до град Бургас.

През 1995 г. БДЗП осъществява първия проект за опазване на белооката потапница (Петков 1995). По-късно със съдействието на Британския съюз на орнитолозите (BOU), БДЗП изпълнява успешно проект целящ да се осъществяват най-приоритетните природозащитни мерки за опазване на вида в страната (Petkov 2000a). В периода 2002–2003 г. BirdLife International финансира проект на БДЗП за проучване на вида. Разработена е дисертация към ЦЛОЕ-БАН и с участието на БДЗП на тема проучване на екологичните изисквания на вида (Петков 2004). Опазването на белооката

потапница е важен аспект залегнал в Плановете за управление на езерата Сребърна, Шабленско и Дуранкулашко.

През месец октомври 2002 г. Министерството на околната среда и водите (МОСВ) пристъпва към изпълнение на дейностите по пилотния за България и долното течение на река Дунав проект „Възстановяване на влажни зони и намаляване на замърсяването”. Глобалната екологична цел е да се създаде модел за намаляване на трансграничните замърсявания в басейните на р. Дунав и Черно море, като същевременно се опазват важни застрашени видове в защитените територии, посредством възстановяване на влажните зони и изготвяне на програми за управление на защитените територии и подпомагане на местните хора в усвояването на екологосъобразни стопански дейности. ПП „Персина” и ЗМ „Калимок-Бръшлен” са избрани като проектни територии поради ценността на биологичното разнообразие в тях, капацитета им като влажни зони в извличане на биогенни замърсители и ролята им в предпазване от наводнения. Като най-значим резултат от този проект беше успешното възстановяване на блатата на остров Персин и влажната зона Калимок-Бръшлен. ПР „Персински блата” и комплекс Калимок са от ключово значение за опазването на белооката потапница в България.

В периода 2003–2004 г., благодарение на благоприятните хидрологични условия, преустановяването на отводнителните дейности, както и на природозащитни дейности и проекти, изпълнявани от СДП „Балкани”, успешно беше възстановено Драгоманското блато. По-късно бе създаден Център за опазване на влажните зони „Драгоманско блато”, който успешно изпълнява разнообразни образователни и изследователски дейности в района. През 80-те години е възстановено и Чокльовото блато, което е било пресушено напълно преди това във връзка с добива на торф. Тези две блата имат важно значение за опазване на белооката потапница в България.

През 2009 г. стартира проект „Възстановяване, опазване и устойчиво управление на биоразнообразието в ЗМ „Злато Поле”, който е по Оперативна програма „Околна среда 2007–2013 г.”, Приоритетна ос 3 – опазване на биологичното разнообразие. Проектът се ръководи от Община Димитровград, като основната цел е възстановяване, опазване и устойчиво управление на биоразнообразието в ЗМ „Злато поле”, чрез прилагане на мерките предвидени в Плана за управление. В проекта са заложили дейности свързани с опазването на белооката потапница – мониторинг на вида, поставяне на изкуствени гнездилки, образователни дейности.

През 2009 г. стартира проект „LIFE 07 NAT/RO/000681 Трансгранично опазване на видовете *Phalacrocorax pygmeus* и *Aythya nyroca* в ключови места в Румъния и България – Зелени граници”, финансиран по програма LIFE+ на ЕС. Проектът се координира от Световния фонд за дива природа (WWF) – Румъния и България и Румънското орнитологично дружество (SOR/BirdLife Romania), в партньорство с Дирекцията на ПП „Персина”, Агенциите за опазване на околна среда – Олт и Телеорман и Търговско дружество Mediator Trans – Румъния. Основната цел е осигуряване на условия за получаване на благоприятна среда за опазване на малкия корморан и белооката потапница в Румъния и България. Проектните места за България са: рибарници Мечка и Орсоа, ПП „Персина”, Комплекс Калимок и езерото Сребърна. Дейностите по мониторинг и проучване на двата вида в нашата страна през 2010 г. се изпълняваха от БДЗП. Една от поставените цели е възстановяването на блатото Кайкуша, което ще окаже положителен ефект върху гнездовото състояние на белооката потапница в тази влажна зона. Основните дейности по проекта са мониторинг на вида в ключови влажни зони от двете страни на река Дунав, възстановяване на бивши гнездовища на белооката потапница в България и Румъния, и образователно-информационни дейности.

Белооката потапница е един от целевите за опазване видове в рамките на проект „LIFE08/NAT/BG/000277 Живот за Бургаските езера”, финансиран по програмата LIFE+ на Европейския съюз. Дейностите заложили по този проект свързани с вида са мониторинг в района на Бургаските влажни зони, подобряване на гнездовите условия в ЗМ „Пода“ и образователно-информационни дейности, целящи популяризиране опазването на вида в страната.

Обявяване на основните гнездовища на белооката потапница в страната за защитени територии

От изключително значение за опазването на вида в страната е обявяването на основните ѝ гнездовища за защитени територии. Като защитени територии са обявени: поддържаните резервати „Сребърна” и „Персински блата”, и защитените местности „Дуранкулашко езеро”, „Рибарници Орсоя”, „Русалка”, „Пода”, „Калимок-Бръшлен”, „Гарвански блата”, „Блатото край с. Малък Преславец”.

Охрана на защитени територии, обитавани от белооката потапница

Охраната с цел спазване на закона в границите на защитени територии, които са важни за опазването на вида е от съществена важност. Например такива места са езерото Сребърна, Дуранкулашко езеро, Шабленското езеро и др. За правоприлагането се следи и в стопанисваната от БДЗП ЗМ „Пода”. За нарушения на закона в ПР „Персински блата” следи Дирекцията на ПП „Персина”. Мониторинг и на вида и охрана на езерото Сребърна са част от дейностите прилагани от РИОСВ – Русе.

6.7. ПОВИШАВАНЕ ОСВЕДОМЕНОСТТА ЗА ВИДА И НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ОПАЗВАНЕТО МУ

Научно-популярни статии

Публикувани са редица научно-популярни статии за белооката потапница. Информация за тези статии има в библиотеките на природонаучните музеи в страната, биологичните факултети към университетите, екологични неправителствени организации и др. Част от статиите са издадени в списания насочени към опазване на биоразнообразието и околната среда, напр. „За птиците”, издавано от БДЗП.

Отразяване в медиите

Информация за белооката потапница, нейните местообитания и необходимостта от опазването ѝ са отразени в редица местни, регионални и национални медии – телевизии, вестници, както и в редица електронни издания. Широкото разпространяване сред медиите е свързано с големия брой природозащитни проекти, изпълнявани след 2002 г. от различни екологични НПО.

Информационни материали

От 2002 г. насам има редица информационни материали за белооката потапница и нейните местообитания. Причината за това е големият брой природозащитни проекти, изпълнявани от различни екологични НПО напр. БДЗП, СДП „Балкани”, СНЦ

„Зелени Балкани”, WWF и др., както и държавни институции в лицето на ДПП „Персина”. Издадени са стикери, диплянки и постери.

Семинари и работни срещи с ловни дружества

Проведени са семинари и работни срещи с цел повишаване на осведомеността за белооката потапница и нуждата от опазването ѝ сред ловците. Основна роля за това имат БДЗП и WWF-България, които проведоха няколко такива семинара с ловни дружества по река Дунав през 2010 г. В допълнение, през 2011 г. БДЗП издаде „Помагало за ловеца: Птици”, преиздадено през 2013 г. от МОСВ, което ще е в помощ при отличаване на белооката потапница от ловните обекти.

Работни срещи със собственици и арендатори на рибарници и микроязовири

БДЗП проведе няколко работни срещи със собственици на рибарници и микроязовири (рибарници Хаджи Димитрово и Мечка, микроязовир Морава и др.), където се среща белооката потапница, с цел набелязване на мерки за опазване на вида и неговите местообитания.

6.8. ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ МЕРКИ И МОНИТОРИНГ

От 1977 г. видът е обект на ежегоден мониторинг по време на Среднозимните преброявания на водолюбивите птици, осъществявани след 1988 г. от БДЗП съвместно с РИОСВ и други НПО, като за периода 1997–2001 г. данните за видовете по години, по влажни зони и за страната като цяло са публикувани от БДЗП (Костадинова и Дерелиев 2001). От 04.04.2007 г. Средноимното преброяване е част от Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие.

След 1990 г. данни за около 60% от популацията на вида се събират при осъществявания от БДЗП редовен мониторинг на мрежата от ОВМ. БДЗП направи първи стъпки към изграждане на мрежа от доброволци и разработване на методика за мониторинг на вида през гнездовия сезон, която да улесни изследването на вида.

Системно проследяване на динамиката на състава и числеността на водолюбивите птици (в това число и на белооката потапница) през целия есенно-зимен период и във всички влажни зони по Черноморието е извършено през 1991–1994 г. от Б. Иванов в рамките на научно-изследователски проект на Института по зоология при БАН.

След 1994 г. белооката потапница е обект на общо три изследователски проекта, изпълнени от БДЗП с цел проучване на вида в страната. Събраната благодарение на тях информация за гнездовото разпространение и численост на вида, биологията, особеностите на местообитанията и други важни за опазването на белооката потапница е залегнала в публикацията на Петков (2002). Ежемесечен мониторинг на вида във всички ключови водоеми на Софийска област, включително на блатата Драгоманско и Алдомировско се осъществява от СДП „Балкани” и БОЦ.

Отделни проучвания на вида са проведени в рамките на I фаза на БШПОБ по проекта „Северни крайбрежни влажни зони” през 1996–1997 г., както и през II фаза на проект „Добруджа” през 2000 г. От 1999 г. БДЗП и БШПОБ провеждат мониторинг на числеността на водолюбивите птици (на базата на броене през всеки 14 дни) в района на Шабленското и Дуранкулашкото езера и на Бургаските езера. След 1998 г. Институтът по зоология при БАН провежда изследване за размножаване на вида на

затворено. Изследване на основни аспекти от екологията на вида е включено в темата на разработената докторантура към ЦЛОЕ-БАН (Петков 2002).

От 2003 г. БДЗП осъществява редовен мониторинг на вида основно във влажните зони по река Дунав и Черноморското крайбрежие. Мониторингови програми и схеми се изпълняват и за ПР „Персински блата”, ЗМ „Блато Кайкуша”, рибарници Звъничево и Хаджи Димитрово, ЗМ „Пода”.

През 2010 г. БДЗП проведе проучаване на вида в няколко влажни зони по река Дунав по проект „LIFE 07 NAT/RO/000681 Трансгранично опазване на видовете *Phalacrocorax pygmeus* и *Aythya nyroca* в ключови места в Румъния и България – Зелени граници”, финансиран по програма LIFE+ на ЕС. Бяха събрани данни за състоянието на белооката потапница в рибарници Орсоя и Мечка, ПП „Персина”, комплекс Калимок и езерото Сребърна.

Мониторинг на белооката потапница в Южна България се извършва и от експерти на СНЦ „Зелени Балкани”. Те провеждат ежемесечни наблюдения на вида в ключови влажни зони в тази част на страната.

През 2011 г. WWF-България, заедно с БДЗП и SOR (BirdLife Румъния) проведе проучване на всички влажни зони по река Дунав от Българското и Румънското поречие.

Мониторинг на числеността и разпространението на белооката потапница се извършва и от експерти на БАН, държавни институции – РИОСВ, ДПП и др.

През 2010–2011 г. БДЗП проведе проучване на вида в страната, данните от което са залегнали в основата на настоящия План.

Богата информация за вида се съхранява в орнитологичната база данни на БДЗП, която е използвана при разработването на настоящия План за действие.

7. ЦЕЛ НА ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ

7.1. ОСНОВНА ЦЕЛ

Целта на настоящия План за действие за опазване на белооката потапница е постигането на благоприятен природозащитен статус на вида в страната за периода 2014–2023 г. т.е. нарастване на числеността и плътността на гнездовата популация, заемане на нови подходящи местообитания, както и минимизиране действието на лимитиращите фактори.

7.2. ПОДЦЕЛИ

Подцелите на настоящия план са:

- Стабилизиране и постепенно увеличаване на гнездовата популация на белооката потапница;
- Поддържане на оптимални екологични условия и подобряване на екологичните условия във влажните зони, използвани от белооката потапница при гнездене, миграция и зимуване;
- Възстановяване на бивши гнездовища на белооката потапница по р. Дунав, Черноморското крайбрежие и вътрешността в страната;
- Минимизиране на лимитиращото действие на антропогенните фактори;
- Повишаване на информираността от нуждата за опазване на белооката потапница и нейните местообитания сред широката общественост.

8. НЕОБХОДИМИ ПРИРОДОЗАЩИТНИ ДЕЙСТВИЯ

8.1. ЗАКОНОДАТЕЛНИ И УПРАВЛЕНЧЕСКИ

8.1.1. Да се създаде експертна работна група по опазването на вида, която да следи и способства за постигането целите на този план, както и за опазване местообитанията на вида в по-широк контекст

Цел: Постигане на по-добра връзка между преките действия по опазване на вида и опазването на местообитанията му в по-широк контекст.

Значимост: Висока.

Индикатор: Създадена е работна група по опазването на белооката потапница.

8.1.2. Да се разработят и прилагат ПУ на най-важните места в България за белооката потапница

Нужно е да стартират процедурите по изготвяне на Планове за управление на защитените зони от Натура 2000 с ключово значение за опазване на вида. Приоритетни места са: рибарници Звъничево, Мечка, Орсоя, Петърч и Хаджи Димитрово, блатата Драгоманско, Алдомировско и Цибърско.

Цел: Цялостно и професионално опазване на вида и местообитанията му.

Значимост: Висока.

Индикатор: Утвърдени и са прилагани Планове за управление на ключови за вида СЗЗ.

8.1.3. Да се анализира и приложи програмата за аква-екологичните мерки

Прилагането на аква-екологичните мерки ще благоприятства опазването на вида в страната. От ключово значение като обект на прилагане на мерките са рибарниците (Мечка, Хаджи Димитрово, Орсоя, Звъничево).

Цел: Цялостно и професионално опазване на вида и местообитанията му.

Значимост: Висока.

Индикатор: Аква-екологичните мерки се прилагат в минимум едни рибарници – ключово място за опазване на вида.

8.1.4. Да се интегрират мерките по опазване на белооката потапница при изготвянето на нови ПУ на защитени територии и актуализиране на старите

Цел: Цялостно и професионално опазване на вида и местообитанията му.

Значимост: Средна.

Индикатор: Изготвени нови планове за управление на защитени територии с интегрирани мерки за опазване на белооката потапница.

8.2. ПРЯКО ОПАЗВАНЕ НА ВИДА И МЕСТООБИТАНИЯТА МУ

8.2.1. Да се реализират проекти за възстановяване на бивши гнездовища на белооката потапница

Част от бившите гнездовища на вида са били пресушени в миналото. Реализирането на проекти целящи дори частично възстановяване на влажни зони, важни за опазването на вида, би оказало положителен екологичен ефект не само върху

белооката потапница, но и върху други защитени водолюбиви видове птици. Такива бивши гнездовища са блатата Гарванско, Кайкуша, Цибърско, Стралджанско, Карабоазко и Островско.

Цел: Възстановяване условията за гнездене на вида в ключови влажни зони.

Значимост: Средна.

Индикатор: Възстановена е минимум една от горепосочените влажни зони.

8.2.2. Да се разработи програма за екстензивно рибовъдство, отразяваща необходимите стопански дейности в рибовъдните стопанства, съобразени с изискванията на белооката потапница към местообитанията

Цел: Предпазване от негативни промени в местообитанията на важните за вида влажни зони.

Значимост: Висока.

Индикатор: Разработена и прилагана програма за екстензивно рибовъдство, благоприятстваща съществуването на вида в рибарниците.

8.2.3. Да се провежда борба срещу инвазивни и неместни видове в местообитанията на белооката потапница

Важно е да се води интензивна борба срещу съществуващи и да не се допуска навлизането на нови инвазивни и неместни видове (като *Amorpha fruticosa*) във местообитанията на белооката потапница, както и да се ограничи и спре интродукцията на бял амур, които променят местообитанията на вида.

Цел: Запазване на местообитанията на вида в максималните им екологични условия.

Значимост: Висока.

Индикатор: Брой влажни зони, обитавани от белооката потапница, в които няма популации на инвазивни и неместни видове, оказващи негативно влияние върху местообитанията.

8.3. МОНИТОРИНГ И ИЗСЛЕДВАНИЯ

8.3.1. Да се провежда редовен мониторинг на белооката потапница

Нужно е провеждането на редовен мониторинг по утвърдена методика на местата, където се среща видът в страната по време на размножителния период, миграцията и през зимните месеци, като например, методики за броене на гнездящи и зимуващи птици. Данните от мониторинговите дейности следва да се изпращат в ИАОС за отразяване в информационната система към Националната система за мониторинг на биологичното разнообразие.

Цел: Събиране на актуална база данни за вида в страната по време на гнездене, миграция и през зимните месеци.

Значимост: Висока.

Индикатор: Събрани данни за разпространението на вида в страната.

8.3.2. Да се проучват всички влажни зони в страната, където е вероятно да се регистрира белооката потапница

Цел: Установяване на евентуални промени в значимостта на влажните зони за вида.

Значимост: Средна.

Индикатор: Наличие на сведения за наличие или отсъствие на вида при наблюденията във всички влажни зони в страната.

8.3.3. Да се преброява гнездовата популация на вида

Преброяване на гнездящите двойки белооки потапници да се извършва на всеки четири години.

Цел: Набавяне на обективна информация за състоянието на вида в страната, неговата численост, промените и тенденциите.

Значимост: Висока.

Индикатор: Събрани актуални данни за гнездовото разпространението на вида в страната.

8.3.4. Да се проучи смъртността на вида породена от улавянето му в рибарски мрежи

Цел: Изясняване на влиянието на този фактор върху вида в страната.

Значимост: Висока.

Индикатор: Проведено проучване (теренно и чрез анкети) и изяснено влиянието на фактора върху вида в България.

8.3.5. Да се проучат репродуктивните параметри на белооката потапница и факторите, влияещи върху тях в страната

Цел: Повишаване на информираността с цел предприемане на адекватни природозащитни мерки за увеличаване популацията на вида.

Значимост: Средна.

Индикатор: Увеличен е броят на достигащите полова зрялост птици.

8.3.6. Да се проучи влиянието на неместни интродуцирани видове върху белооката потапница

Цел: Изясняване на степента, с която тези видове влияят върху вида и да се предприемат мерки за ограничаване на тази степен на влияние.

Значимост: Средна.

Индикатор: Изяснено е влиянието на неместните интродуцирани видове върху белооката потапница и са предприети мерки за намаляване на това влияние.

8.3.7. Да се проучи влиянието на хищничеството и паразитите върху преживяемостта на вида

Цел: Изясняване степента на влияние на тези два фактора.

Значимост: Ниска.

Индикатор: Изяснено е влиянието на хищничеството и паразитизма върху белооката потапница и са предприети мерки за намаляване на това влияние.

8.4. ПОВИШАВАНЕ ОСВЕДОМЕНОСТТА, ПРИРОДОЗАЩИТНАТА КУЛТУРА И УМЕНИЯТА ЗА ОПАЗВАНЕ НА ВИДА – БИОЛОГИЯ НА ВИДА, ЗАПЛАХИ И ИЗИСКВАНИЯ КЪМ МЕСТООБИТАНИЯТА

8.4.1. Да се издават и разпространяват информационни материали за вида

Да се издадат и разпространят сред широката общественост информационни материали за вида – плакати, стикери, диплянки, книжки и др.

Цел: Повишаване на информираността и екологичната култура на широката общественост.

Значимост: Средна.

Индикатор: Издадени и разпространени информационни материали за вида.

8.4.2. Да се разработят и прилагат образователни програми свързани с опазването на белооката потапница и нейните местообитания

Да се провеждат лекции, презентации и образователни семинари, свързани с опазването и популяризирането на вида сред широката общественост.

Цел: Запознаване на широк кръг от хора с вида и проблемите свързани с неговото опазване.

Значимост: Висока.

Индикатор: Проведени са успешно семинари, лекции и презентации. Широката общественост е запозната с нуждата от опазването на вида.

8.4.3. Да се проведат образователни природозащитни семинари с акцент върху белооката потапница и опазването ѝ за държавните институции и НПО

Цел: Повишаване познанията на служителите на държавните институции (РИОСВ, ИАРА, ИАГ) и НПО (вкл. доброволците) върху биология и етология на вида, заплахите, изисквания към местообитания с цел опазване на вида.

Значимост: Висока.

Индикатор: Повишени познанията и уменията на природозащитниците по опазване на вида.

8.4.4. Да се проведат семинари и работни срещи с арендатори и собственици на рибовъдни стопанства, ловни сдружения и дружинки и рибари

Цел: Запознаване на целевите групи – ловци, риболовци, собственици на рибни стопанства и др. с проблемите свързани с опазването на вида и неговите местообитания и привличането им като поддръжници на дейностите.

Значимост: Висока.

Индикатор: Проведени са срещи и беседи по темата в най-важните за вида райони на страната и е постигната договореност за съвместни дейности на местно ниво.

8.4.5. Да се използва видът като емблематичен за опазването на влажните зони, чрез включването му в образователни и разяснителни кампании в района на гнездовищата му в рамките на течащи и подготвящи се проекти, дейности на природозащитни центрове, теренни бази и др. извършващи или координиращи дейности свързани с влажни зони

Цел: Популяризиране на вида като типичен представител и индикатор за състоянието на влажните зони в България и подпомагане на опазването му чрез по-широка

обществена осведоменост и цялостно интегриране на образователни дейности свързани с вида.

Значимост: Висока.

Индикатор: Видът е включен в посочените типове дейности.

8.4.6. Да се поставят информационни табели за белооката потапница в ключови за опазването ѝ влажни зони

Цел: Популяризиране на вида сред широката общественост.

Значимост: Средна.

Индикатор: Поставени са информационни табели в ключовите за вида влажни зони.

9. МОНИТОРИНГ И ОЦЕНКА НА ПЛАНА

Изпълнителите на дейностите от Националния план за действие за опазване на белооката потапница в България могат да бъдат различни структури на МОСВ, МЗХ, природозащитни НПО, структурите на БАН, Биологически факултети към университети и др.

Ежегодно всяка организация трябва да изготвя отчет за напредъка по дейностите, които е поела да изготви по този План.

На петата година от началото на прилагането на Плана да се изготви междинен доклад за изпълнението по дейности на база на ежегодните отчети на всички организации, извършващи дейности по Плана.

План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.)

№	Цел	Област на наблюдение	Основен въпрос	Променлива / Критерии	Индикатор	Стандарт
Основна цел						
1	Опазване и подобряване на настоящият статус на популацията на белооката потапница и нейните местообитания в България	Численост и структура на популацията	Какви са тенденциите в числеността и плътността на гнездовата популация?	Популационна структура	Стабилна и нарастваща популация на вида	Резултати от целенасочено проучване на гнездовата популация
		Структура и качество на местообитанията на вида	Какви са тенденциите в качеството и структурата на местообитанията?	Разпространение на вида	Запазване на вида в съществуващите му находища и заети нови територии	Резултати от целенасочено проучване на разпространението на вида
			Променя ли се и как структурата (фрагментация) и качеството на местообитанията на вида?	Количествени и качествени характеристики на местообитанията	Липса на фрагментация в местообитанията на вида	Референтни показатели на база целенасочено проучване
		Процес по прилагане на мерки и политики за опазване на вида и местообитанията му на регионално и национално ниво	Прилагат ли се интегрирано мерките за опазване на вида и местообитанията му на регионално и национално ниво?	Интегрирано прилагане на мерки и политики	Предвидените мерки по плана са включени в ПУ на всички влажни зони, където гнезди вида	ПУ на всички влажни зони, където гнезди вида, включват предвидените в плана мерки
Второстепенни (оперативни) цели						
2	Осигуряване опазването и законовата защита на ключовите места и местообитания на вида	Заповеди за обявяване на ЗТ осигуряващи законова защита на ключовите места и местообитания на вида	Осигурена ли е адекватна законова защита на ключовите места и местообитания на вида?	Режими на опазване и устойчиво ползване на местата и местообитанията на вида	Процент от ключовите местообитания и места за вида включени в Националната екологична мрежа	Минимум 50% от гнездовищата на вида са поставени под адекватна защита и управление

План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.)

№	Цел	Област на наблюдение	Основен въпрос	Променлива / Критерии	Индикатор	Стандарт
3	Осигуряване на устойчиво ползване и управление на рибарници и микроязовири, където се среща белооката потапница	Въведени режими на ползване, контрол и мониторинг на тяхното изпълнение	Какви режими са въведени и как се прилагат на практика?	Загуби на гнездови двойки в следствие на безпокойство	Брой актове/констативни протоколи за нарушения в зоните за размножаване	50% от установените нарушения са приключени със санкциониране на нарушителите
		Разработване и прилагане на програма за екстензивно рибовъдство	Прилага ли се програмата?	Програмата се прилага при изготвяне на Бизнес план и план за развитие на рибарници и микроязовири	Брой изготвени планове съобразени с програмата	50% от разработените Планове за развитие и бизнес планове за рибарници и микроязовири с находища на вида са съобразени с програмата за екстензивно рибовъдство
4	Свеждане до минимум на браконьерството на вида	Констатирани случаи на браконьерство	Има ли и какъв е броят на случаите на браконьерство?	Случаи на браконьерство	% на смъртност на вида причинена от браконьерство	5% смъртност при вида причинена от браконьерство
5	Интегриране на настоящия План в национални и регионални секторни стратегии, планове, програми, проекти и политики за територии, където се срещат белооки потапници и такива за опазване на биологичното разнообразие	Процес по прилагане на мерки и политики за опазване на вида и местообитанията му на регионално и национално ниво	Прилагат ли се интегрирано мерките за опазване на вида и местообитанията му на регионално и национално ниво?	Интегрирано прилагане на мерки и политики	Предвидените мерки по плана са включени в ПУ на влажните зони, Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие и НСМБР	100% от ПУ на влажни зони – гнездовища на вида включват предвидените в плана мерки. Мерките заложи в плана са интегрирани в Национална стратегия за опазване на биологичното разнообразие и НСМБР
6	Координиране на работата и обмена на информация между заинтересованите институции и организации на	Функциониране на работна група за вида	Какви са резултатите от дейността на работната група?	Резултати от дейността	Брой проведени работни срещи с конкретни решения и протоколи	Реализирани са по минимум 2 срещи на година с взети конкретни решения на база достоверна информация.

План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.)

№	Цел	Област на наблюдение	Основен въпрос	Променлива / Критерии	Индикатор	Стандарт
	национално и международно ниво за ефективно опазване на белооката потапница	Участие в международни срещи. Трансгранично сътрудничество	В какъв процент от международните срещи е взето участие? Осъществяват ли се съвместни трансгранични дейности и проекти?	Процент на участие в международни срещи с научни доклади. Реализирани трансгранични проекти и дейности	Брой взети участия с научни доклади в значими срещи за вида.	Минимум 2 от значимите срещи на вида са с международен аспект (IUCN и др.)
7	Повишаване на осведомеността и природозащитната култура на различните целеви групи относно биологията, екологията, разпространението, природозащитния статус и значението на вида, и изостряне на чувствителността на обществото към проблемите, свързани с опазването му	Подобряване осведомеността и природозащитната култура на целевите групи	Какъв % от целевите групи са наясно с природозащитния статус на вида?	Степен на осведоменост	Степен на осведоменост по данни от проведено анкетно проучване сред населението в страната	50% от анкетиранияте представители на целевите групи са наясно с природозащитния статус и нуждата от опазване на вида.

10. ВРЕМЕВА РАМКА И БЮДЖЕТ ЗА ПРИРОДОЗАЩИТНИТЕ ДЕЙНОСТИ

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.1.1.	Да се създаде експертна работна група по опазването на вида, която да следи и способства за постигането целите на този план, както и за опазване местообитанията на вида в по-широк контекст	2000	2000	2000	2000	4000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	ОПОС, МОСВ, ПУДООС, НПО, други	МОСВ, ИАГ, ИАРА, БАНОС, БАН, НПО
8.1.2. ¹	Да се разработят и прилагат ПУ за най-важните в България места за белооката потапница	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, НПО, БАН, университети, бизнес	
8.1.3.	Да се анализира и приложи програмата за аква-екологичните мерки	2000	4500	4500	4500	4500	6000	6000	6000	6000	6000	ПМДР, ЛАЙФ+, ОПОС, други	МОСВ, ИАРА, НПО, бизнес	

¹За изпълнение на мярката не е формиран бюджет тъй като такъв е заложен в стратегически документи разглеждащи развитието на Националната екологична мрежа и Натура 2000 в частност – например НПРД за Натура 2000 в България.

План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.)

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023		
8.1.4.	Да се интегрират мерките по опазване на белооката потапница при изготвянето на нови ПУ на защитени територии и актуализиране на старите	3000	3000	3000	3000	3000	3500	3500	3500	3500	3500	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, ИАГ, общини, НПО, други министерства
8.2.1.	Да се реализират проекти за възстановяване на бивши гнездовища на белооката потапница	50000	350000	600000	800000	700000	600000	500000	500000	500000	500000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, ИАРА, НПО
8.2.2.	Да се разработи програма за екстензивно рибовъдство, отразяваща необходимите стопански дейности в рибовъдните стопанства, съобразени с изискванията на белооката потапница към местообитанията	0	4000	4000	4000	4000	4000	0	0	0	0	ПМДР, ОПОС, други	ИАРА, МОСВ, НПО, бизнес
8.2.3.	Да се провежда борба срещу инвазивни и неместни видове в местообитанията на белооката потапница	0	5000	0	0	0	5000	0	0	5000	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	ИАРА, МОСВ, НПО, бизнес
8.3.1.	Да се провежда редовен мониторинг на белооката потапница	13000	13000	13000	13000	13000	13000	13000	13000	13000	13000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	БАН, БОЦ, РИОСВ, ИАОС, НПО

План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.)

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.3.2.	Да се проучват всички влажни зони в страната, където е вероятно да се регистрира белооката потапница	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	2000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, БАН, БОЦ, РИОСВ, СУ
8.3.3.	Да се преброява гнездовата популация на вида	0	3000	0	0	3000	0	0	0	3000	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, БАН, БОЦ, РИОСВ, СУ	
8.3.4.	Да се проучи смъртността на вида породена от улавянето му в рибарски мрежи	0	2000	2000	2000	0	0	0	0	0	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, БАН, БОЦ, ИАРА, РИОСВ, СУ	
8.3.5.	Да се проучат репродуктивните параметри на белооката потапница и факторите, влияещи върху тях в страната	0	2000	2000	2000	0	0	0	0	0	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, БАН, БОЦ, РИОСВ, СУ	
8.3.6.	Да се проучи влиянието на неместни интродуцирани видове върху белооката потапница	0	2000	2000	2000	0	0	0	0	0	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, БАН, БОЦ, ИАРА, РИОСВ, СУ	
8.3.7.	Да се проучи влиянието на хищничеството и паразитите върху преживяемостта на вида	0	2000	2000	2000	0	0	0	0	0	0	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, БАН, БОЦ, РИОСВ, СУ	
8.4.1.	Да се издават и разпространяват информационни материали за вида	0	9300	200	200	200	9300	200	200	200	200	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, НПО	

План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.)

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023		
8.4.2.	Да се разработят и прилагат образователни програми свързани с опазването на белооката потапница и нейните местообитания	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	5000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, музеи, НПО, университети
8.4.3.	Да се проведат образователни природозащитни семинари с акцент върху белооката потапница и опазването ѝ за държавните институции и НПО	0	1500	0	1500	0	1500	0	1500	0	1500	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, музеи, НПО, университети
8.4.4.	Да се проведат семинари и работни срещи с арендатори и собственици на рибовъдни стопанства, ловни сдружения и дружинки и рибари	0	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	НПО, БАН

План за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България (2014–2023 г.)

No	Дейности	Разпределение на средствата във времето (BGN)										Потенциален източник на финансиране	Потенциални изпълнители	
		2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023			
8.4.5.	Да се използва видът като емблематичен за опазването на влажните зони, чрез включването му в образователни и разяснителни кампании в района на гнездовищата му в рамките на течащи и подготвящи се проекти, дейности на природозащитни центрове, теренни бази и др., извършващи или координиращи дейности свързани с влажни зони	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	1000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, НПО, музеи, други
8.4.6.	Да се поставят информационни табели за белооката потапница в ключови за опазването ѝ влажни зони	0	4000	2000	0	0	1000	0	0	1000	1000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, БАН, музеи, НПО, университети	
9	Мониторинг и оценка на изпълнението на плана	0	1500	2500	3000	10000	1500	2500	3000	3500	5000	ОПОС, ЛАЙФ+, други	МОСВ, ИАОС, НПО, БАН, други	
	Общо:	78000	418300	648700	848700	751200	656300	536700	538700	546700	541200			
											Всичко:	5 564 500		

11. ПРИЛОЖЕНИЯ

11.1. ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ

БАН: Българска академия на науките
БДЗП: Българско дружество за защита на птиците

БОЦ: Българска орнитологическа централа

БФБ: Българска Фондация Биоразнообразие

ВЕЦ: водноелектроенергетическа централа

ДАГ: Държавна агенция по горите
дв.: двойка

ДВ: Държавен вестник

ЕС: Европейски съюз

ЗБР: Закон за биологичното разнообразие

ЗЗТ: Закон за защитените територии

ЗМ: защитена местност

ЗТ: защитена територия

ИАОС: Изпълнителна агенция по околна среда

ИАРА: Изпълнителна агенция по рибарство и аквакултури

ИБЕИ: Институт по биоразнообразие и екосистемни изследвания

инд.: индивиди

МОСВ: Министерство на околната среда и водите

МЗХ: Министерство на земеделието и храните

НПО: неправителствена организация

НСМБР: Национална система за мониторинг на биологичното разнообразие

ОНД: Общност на независимите държави

ПП: природен парк

ПР: поддържан резерват

ПУ: план за управление

РИОСВ: Регионална инспекция за опазване на околната среда и водите

СДП: Сдружение за дива природа

СЗЗ: Специално защитена зона

СУ: Софийски университет „Св. Климент Охридски”

ЦЛОЕ: Централна лаборатория по обща екология

АЕWA: Споразумение за опазване на мигриращите водолюбиви птици от Африка и Евразия

IUCN: Международен съюз за защита на природата

SOR: Румънско орнитологическо дружество

WWF: Световен фонд за дивата природа

11.2. БИБЛИОГРАФИЯ

- Боев, Н. 1951. Гнездещи у нас диви патици и гъски. Лов и риболов 12: 7–8.
- Георгиев, Ж. 1976. Птиците на Черноморието между Бургас и Варна. – В: Сухоземна фауна на България. С, БАН, 261–268.
- Големански, В. и др. (ред.) 2011. Червена книга на Република България. Том 2. Животни. ИБЕИ-БАН & МОСВ, София, стр. 256.
- Дончев, С. 1967. Принос към опазването на водоплаващите птици в България. Изв. Зоол. инс. с музей – БАН, 23: 63–67.
- Костадинова, И. 1997. Орнитологично важни места в България. БДЗП. София, стр. 53, 72, 106, 139, 148.
- Костадинова, И., М. Граматиков (ред.) 2007. Орнитологично важни места в България и Натура 2000. БДЗП, Природозащитна поредица, Книга 11. София, БДЗП, стр. 131, 170, 173, 197, 217, 275, 345, 440, 462, 556.
- Костадинова, И., С. Дерелиев. 2001. Резултати от среднозимното преброяване на водолубивите птици в България за периода 1997–2001 година. БДЗП. Природозащитна поредица. Книга №3. БДЗП, София, стр. 14, 38, 48, 78.
- Мешинев, Т., А. Апостолова. 2005. Ръководство за определяне на местообитанията от Европейска значимост в България, стр. 13–21.
- Паспалева-Антонова, М. 1961. Принос към орнитофауната на резервата Сребърна, Силистренско. – Изв. Зоол. инст. с музей - БАН, 10: 139–163.
- Патев, П. 1950. Птиците в България, София, БАН, 364 с.
- Петков, Н. 2002. Национален план за действие за опазване на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в България, 2002–2006 г. В: Янков, П. (отг. ред.). Световно застрашени видове птици в България. Национални планове за действие за опазването им, Част 1. БДЗП–МОСВ, Природозащитна поредица, Книга 4, БДЗП, София, стр. 63–82.
- Петков, Н., Й. Куцаров. 2007. Белоока потапница *Aythya nyroca*. В: Янков, П. (отг. ред.) Атлас на гнездящите птици в България. БДЗП, Природозащитна поредица, Книга 10, София, стр. 116–117.
- Петров, Б., С. Златанов. 1955. Материали по фауната на птиците в Добруджа. – Списание на науч. инст. при Министерство на земеделието, 1:99–113.
- Простов, А. 1964. Изучаване на орнитофауната в Бургаско. – Изв. Зоол. инст. с музей, БАН, 15, 5–68.
- Симеонов, С., Т. Мичев, Д. Нанкинов. 1997. Фауна на България. Aves. Част II., Българска академия на науките, Академично издателство „Проф. Марин Дринов”, София, стр. 96–97.
- Тодоров, Е., Св. Чешмеджиев. Доклад. Проучаване на гнездящите водолубиви птици на територията на остров Персин. Свищов. 2009
- Тодоров, Е., Св. Чешмеджиев. Доклад. Проучаване на гнездящите водолубиви птици на територията на остров Персин. Свищов. 2010
- Тодоров, Е., Св. Чешмеджиев. Доклад. Проучаване на гнездящите водолубиви птици на територията на остров Персин. Свищов. 2011
- Червена книга на НР България 1985. Том 2. Животни. С, Изд. на БАН, 183 с.
- Шурулинков П., Г. Даскалова, С. Чешмеджиев, К. Киров, Х. Динков, Й. Куцаров, В. Коев, С. Михов & И. Христов. 2012. Състояние на белооката потапница (*Aythya nyroca*) в българския участък на р. Дунав и в крайдунавските влажни зони, 2005–2012 – разпространение, численост, заплахи и мерки за опазване на популацията. Доклад на WWF България.

- Alleon, A. 1886. Memoire sur les oiseaux dans la Dobrudja et la Bulgarie. – Ornis, Wien, 2, 397–428.
- Bauer, K., U. Glutz von Blotzheim. 1969. Handbuch der Vögel Mitteleuropas, Band 3/2. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- BirdLife International 2012. *Aythya nyroca*. In: IUCN 2013. IUCN Red List of Threatened Species. Version 2013.2. <www.iucnredlist.org>. Downloaded on 21 January 2014.
- Boetticher, H. 1927. Kurzers Überblick über die Wasser – und Sumpfvögel Bulgariens. – Verh. Orn. Ges. Bayern, 17: 180–198.
- Callaghan, D. 2001. Ferruginous duck (*Aythya nyroca*). Pp. 57–103. In: Schaeffer, N. & Gallo-Orsi, U. (eds.): European Union action plans for eight priority bird species. European Commission, Belgium.
- Cramp, S., K. Simmons. 1977. Handbook of the birds of Europe, the Middle East and North Africa: the birds of the Western Palearctic, Ferruginous duck, Vol. I. Oxford.
- Elwes, H., T. Buckley. 1870. A list of the birds of Turkey. – Ibis, 2 (6), 406–414.
- Jordans, A. 1940. Ein Beitrag zur Kenntnis der Vogelwelt Bulgariens. – Mitt. Kgl. Naturw. Inst. Sofia, 13: 49–152.
- Lorenz-Liburnau, L. 1893. Ornitologische Bruchstücke aus dem Gebiete der unteren Donau. – Orn. Jahrbuch, 4, 12–23.
- Michev, T., L. Profirov. 2003. Midwinter Numbers of Waterbirds in Bulgaria (1977–2001). Results from 25 years of mid-winter count carried out at the most important Bulgarian Wetlands. Publ. House Pensoft, Sofia, 160 pp.
- Mountfort, G., I. Fergusson-Lees. 1961. Observation on the birds of Bulgaria. – Ibis, 103a: 443–471.
- Petkov, N. 2003. Ferruginous duck *Aythya nyroca* breeding population development and habitat selection at Durankulak Lake, Bulgaria. *Acrocephalus* 24 (118): 87–96.
- Petkov, N. 2003. Ferruginous duck habitat characteristics and daily activity rhythm in Bulgaria In: Petkov, N., Hughes, B. & Gallo-Orsi, U. (eds.): Ferruginous duck: From Research to Conservation. BSPB Conservation Series № 6 – BirdLife International – BSPB – TWSG, Sofia, pp. 122–128.
- Petkov, N. 2003. Status and distribution of breeding Ferruginous duck in Bulgaria In: Petkov, N., Hughes, B. & Gallo-Orsi, U. (eds.): Ferruginous duck: From Research to Conservation. BSPB Conservation Series № 6 – BirdLife International – BSPB – TWSG, Sofia, p. 22.
- Petkov, N. 2003. Trends in the Bulgarian Ferruginous duck breeding population, 1997–2002. *TWSG News* № 14, pp. 27–31.
- Petkov, N. 2006. The Ferruginous duck *Aythya nyroca* as a potential indicator species for tracking ecological changes at the Srebarna Lake managed reserve (NE Bulgaria). *Acrocephalus* 27 (128–129): 37–43.
- Reiser, O. 1894. Materialien zu einer ornithologia balcanica. 2, Bulgarien, Wien, In commission bei Carl Gerold's Sohn. 204 p.
- Robinson, J. 2003. A global overview of the ecology of Ferruginous duck. pp. 114–121. In: Petkov, N., Hughes, B. & Gallo-Orsi, U. (eds.): Ferruginous duck: From Research to Conservation. BSPB Conservation Series № 6 – BirdLife International – BSPB – TWSG, Sofia.
- Robinson, J., B. Hughes. (Compilers). 2005. International Single Species Action Plan for the Ferruginous Duck *Aythya nyroca*. AEW. 52 p.
- Shurulinkov P., I. Hristov, K. Hristov, I. Nikolov, B. Nikolov, S. Velkov, H. Dinkov, A. Ralev, N. Chakarov, D. Ragyov, R. Stancev, L. Spassov, I. Hristova. 2007. Birds

- of Dragoman marsh and Chepun hills, W. Bulgaria – list, status and recent development of water bird populations. *J. Balkan Ecology*, 10(3): 251–264.
- Tucker, G., M. Heath. 1994. *Birds in Europe: Their conservation status*. BirdLife Conservation series No. 3. BirdLife International, Cambridge. 62 p.
- Voous, K. 1960. *Atlas of European Birds*. Edinburgh, Nelson. 257 p.

11.3. СНИМКОВ МАТЕРИАЛ

Рибарници Хаджи Димитрово, 2010

Алдомировско блато, 2010

Белооки потапници в рибарници Хаджи Димитрово, 2011

Драгоманско блато, 2010

Рибарници Орсоя, 2010

ЗМ „Калимок-Бръшлен”, 2010

езеро Сребърна, 2011

Гарванско блато, 2010

блато Малък Преславец, 2011

Рибарници Мечка, 2011

блато Песчина, 2010

Шабленска тузла, 2010

11.4. ДАННИ ЗА ГНЕЗДЕНЕ НА БЕЛООКАТА ПОТАПНИЦА (БРОЙ ДВОЙКИ)

<i>N</i>	<i>Вл. зона</i>	<i>Координати</i>	<i>До 1980</i>	<i>1996–1997</i>	<i>2002</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>
1	Драгоманско блато	42°55'51.61"N 22°57'49.39"E	гнезди	3–5	8–10	25–30	25–30
2	Алдомировско блато	42°53'30"N 22°59'59"E	гнезди	1–2	0	3–5	5–8
3	рибарници Петърч	42°51'6.84"N 23°7'22.41"E	гнезди	1–2	1–2	0–1	0
4	микроязовир Волюяк	42°46'48.72"N 23°15'33.17"E	няма данни	1	0	1	0
5	Чокльово блато	42°23'57.26"N 22°49'27.97"E	гнезди	0	2	0–1	0–1
6	рибарник Долни Богров	42°42'11.85"N 23°28'10.05"E	гнезди	1	0	1	няма данни
7	утайници Кремиковци	42°43'35.15"N 23°24'23.38"E	гнезди	0	0	0	0
8	рибарници Звъничево	42°11'41.14"N 24°16'55.97"E	10 дв.	5–7	8–10	4–6	4–6
9	рибарници Пловдив	42°11'27.38"N 24°45'23.84"E	няма данни	0–1	0	0–1	0–1
10	рибарници Труд	42°14'44.26"N 24°45'29.85"E	няма данни	1–3	0	0–1	0
11	микроязовир Раковски	42°18'30.98"N 24°58'55.41"E	няма данни	2–3	6–8	2–3	1–2
12	микроязовир Татари	43°34'37.01"N 25°10'55.05"E	няма данни	1	0	1	1
13	рибарници Мечка	43°41'45.89"N 25°46'14.55"E	гнезди	30–35	20–30	10–12	21–25
14	Комплекс Калимок	44°1'56.44"N 26°30'20.78"E	гнезди	15–25	8–20	11–15	3–5
15	блато Пожарево	44°3'19.73"N 26°42'31.96"E	гнезди	1 – 2	0	0	0
16	Гарванско блато	44°6'48.49"N 26°54'19.17"E	гнезди	5–6	4–5	2	6
17	блато Малък Преславец	44°5'49.16"N 26°50'4.26"E	гнезди	3–4	2–3	2–3	10–11
18	езеро Сребърна	44°6'26.42"N 27°4'26.57"E	гнезди	15–25	35–65	35–40	38–45
19	микроязовир Ситово	44°2'37.96"N 27°2'10.65"E	няма данни	2	0	0	0
20	микроязовир Силистра	44°4'50.61"N 27°15'53.00"E	няма данни	1	0	0	0
21	микроязовир Ценович	44°1'52.45"N 27°14'3.63"E	няма данни	2–3	0	0	0
22	Дуранкулашко езеро	43°40'15.85"N 28°33'10.62"E	гнезди	20–27	12–15	13–15	20–25
23	Шабленско езеро	43°34'4.74"N 28°34'3.28"E	гнезди	1–2	2–4	5–7	6–8
24	Ятата	43°11'11.35"N 27°44'13.57"E	няма данни	0–1	0–1	0–1	0–1
25	Шабленска тузла	43°35'9.56"N 28°34'5.02"E	няма данни	1–2	0	5–6	6–7

<i>N</i>	<i>Вл. зона</i>	<i>Координати</i>	<i>До 1980</i>	<i>1996–1997</i>	<i>2002</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>
26	рибарници Черни връх	42°25'41.20"N 27°19'49.11"E	няма данни	4–5	0–2	0–2	0–3
27	Пода	42°26'53.42"N 27°27'38.89"E	няма данни	0–1	1	1–3	1–4
28	блато Алепу	42°21'47.94"N 27°42'22.77"E	гнезди	2	0	1	1–2
29	ПР „Персински блага”	43°40'14.32"N 25°12'37.71"E	гнезди	8–10	0	21–28	6–12
30	Цибърско блато	43°49'17.09"N 23°28'22.27"E	няма данни	15–25	8–10	1–2	0
31	рибарници Монтана	43°26'6.50"N 23°14'30.91"E	няма данни	1–2	1	1	0
32	блато Момин брод	43°47'10.38"N 23°13'46.55"E	няма данни	3–4	2–3	0	0
33	блато Стомополу	42°16'49"N 27°44'55"E	гнезди	1–2	0	2	1–2
34	Дяволско блато	42°14'45.30"N 27°43'55.49"E	няма данни	1–2	1–2	0–1	0–1
35	река Велека	42°3'37.82"N 27°56'17.28"E	няма данни	1	0	0	0
36	рибарници Челопечене	42°43'27.56"N 23°28'3.33"E	няма данни	1–2	1–2	0–4	1–2
37	рибарници Соколица	42°35'55.13"N 24°49'58.73"E	гнезди	1–2	2–4	1–3	1–2
38	Стралджанско блато	42°37'13"N 26°45'3"E	гнезди	0–1	0	0–1	0
39	рибарници Хаджи Димитрово	43°30'25.31"N 25°29'23.13"E	няма данни	0	9–10	15–20	20–25
40	микроязовир Кулина вода	43°35'36.42"N 25°3'5.04"E	няма данни	0	1–2	0	0
41	микроязовир Морава	43°28'43.38"N 25°12'26.11"E	няма данни	0	1–2	1–2	3
42	рибарници Обнова	43°27'42.43"N 24°57'38.18"E	няма данни	няма данни	2–3	1–2	0
43	рибарници Пода	43°1'25.57"N 27°46'57.57"E	няма данни	0	3–5	0–5	1–5
44	микроязовир Тервел	43°37'21.61"N 27°29'59.10"E	няма данни	няма данни	1–2	0	0
45	оризище Ковачево	42°11'16.56"N 24°13'9.92"E	няма данни	няма данни	2–3	0	няма данни
46	микроязовир Бръшляница	43°30'11.63"N 24°44'0.78"E	няма данни	няма данни	няма данни	няма данни	1
47	микроязовир Нова Попина	44°1'21.69"N 26°56'40.49"E	няма данни	няма данни	няма данни	2	3
48	блато Кайкуша	43°36'7.64"N 25°10'59.34"E	гнезди	няма данни	0	2–4	3–5
49	утайници до ЗМ „Пода”	42°26'37.96"N 27°27'23.19"E	няма данни	няма данни	няма данни	0–1	0
50	рибарници Орсоя	43°47'26.59"N 23°5'41.87"E	няма данни	няма данни	12–30	8–10	0
51	Биволарско блато	43°29'4.61"N 24°33'1.38"E	няма данни	няма данни	няма данни	2	0

<i>N</i>	<i>Вл. зона</i>	<i>Координати</i>	<i>До 1980</i>	<i>1996–1997</i>	<i>2002</i>	<i>2010</i>	<i>2011</i>
52	блато Малко Търново	41°59'44.72"N 27°31'23.85"E	няма данни	няма данни	няма данни	1	1–2
53	Видинско блато	43°56'46.77"N 22°49'33.86"E	няма данни	няма данни	няма данни	1	0
54	Арчарско блато	43°48'22.55"N 22°56'58.45"E	гнезди	няма данни	няма данни	2	0
55	Островско блато	43°40'52.32"N 24°7'41.84"E	гнезди	гнезди	гнезди	0	2
56	блато при с. Добри Дол	43°46'14.96"N 23°0'50.96"E	гнезди	гнезди	няма данни	2–3	0

11.5. ВАЖНИ СЗЗ ЗА ОПАЗВАНЕТО НА ВИДА В БЪЛГАРИЯ

<i>Специална защитена зона</i>	<i>Код</i>	<i>Гнездови период (дв.)</i>	<i>Миграция (инд.)</i>
Раяновци	BG0002001	13–18	
Рибарници Орсоя	BG0002006	6–8	48–79
Комплекс Беленски острови	BG0002017	21–28	
Рибарници Мечка	BG0002024	21–25	100–3000
Комплекс Калимок	BG0002030	8–20	2–100
Сребърна	BG0000241	25–40	3–300
Комплекс Мандра-Пода	BG0000271	1–6	5–111
Атанасовско езеро	BG0000270		2–88
Шабленски езерен комплекс	BG0000156	6–15	3–88
Дуранкулашко езеро	BG0002050	13–25	3–3500
Гарванско блато	BG0002064	2–6	
Рибарници Звъничево	BG0002069	4–6	1–12
Рибарници Хаджи Димитрово	BG0002070	15–25	22–61
Цибърско блато	BG0002104	0–2	
Блато Малък Преславец	BG0002056	2–11	
Долни Богров-Казичене	BG0002004	0–1	
Рибарници Пловдив	BG0002016	0–1	3–6
Остров Пожарево	BG0000237	0–2	
Ятата	BG0002046	0–1	2–18
Комплекс Ропотамо	BG0002041	2–4	2–7
Странджа	BG0002040	1–2	
Рибарници Челопечене	BG0002114	1–4	5–20
Комплекс Стралджа	BG0002028	0–1	
Комплекс Камчия	BG0002045	1–5	
Обнова	BG0002096	1–2	
Свищовско-Беленска низина	BG0002083	2–5	